

ประวัติศาสตร์ : วิชาแห่งความพยายาม ของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า *

ไซยันต์ ไชยพร

อดีตกำหนดปัจจุบัน ปัจจุบันกำหนดอนาคต

ผู้ใดคุมปัจจุบัน กำหนดอดีตและอนาคต

George Orwell, 1984

โหราพยากรณ์ยังคงเป็นสิ่งที่นิยมอยู่มาตลอดตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบันนับตั้งแต่อียิปต์ กรีก โรมัน และแน่นอนสำหรับจีน อินเดีย และแม้กระทั่งจักรวรรดิสมัยใหม่อย่างสหรัฐอเมริกาที่มีการกล่าวกันว่านายเรแกนเมื่อครั้งยังดำรงตำแหน่งประธานาธิบดียังต้องปรึกษาโหราประจำตัวอยู่เสมอ เสน่ห์ของหมอดู หมอเดานี้ก็คงอยู่ที่ความสามารถในการให้ข้อมูลหรือคำแนะนำต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ และคำพยากรณ์นั้นมักจะมีน้ำหนักก็ต่อเมื่อหมอดูสามารถบอกอดีตของลูกค้าแปลกหน้าได้อย่างแม่นยำ และคำพยากรณ์ต่ออนาคตที่บอกกล่าวไว้ได้เกิดขึ้นจริงๆ ในเวลาต่อมา

โหราพยากรณ์นั้นข้องเกี่ยวกับข้อเท็จจริง (facts) ที่เกิดขึ้นแล้วและจะเกิดขึ้นในอนาคต ระเบียบวิธีคิดทางโหราศาสตร์มีแตกต่างกัน ส่วนใหญ่อาศัยดาราศาสตร์เป็นหลักบ้างใช้ดูอวัยวะเช่น ลายมือ ลายเท้า ดูฝ่า-ชี้แมลงวัน ดูลักษณะทั่วไป

“โหงวเฮ้ง” แต่โดยมากคนรุ่นใหม่จะมองว่าหมอดูนั้นโดยแท้จริงใช้ความรู้สถิติและความเป็นไปได้และโอกาส ซึ่งในแง่นี้โหราพยากรณ์ก็มีรากฐานส่วนหนึ่งอิงกับคณิตศาสตร์ทำนองเดียวกับวิทยาศาสตร์เช่นกัน

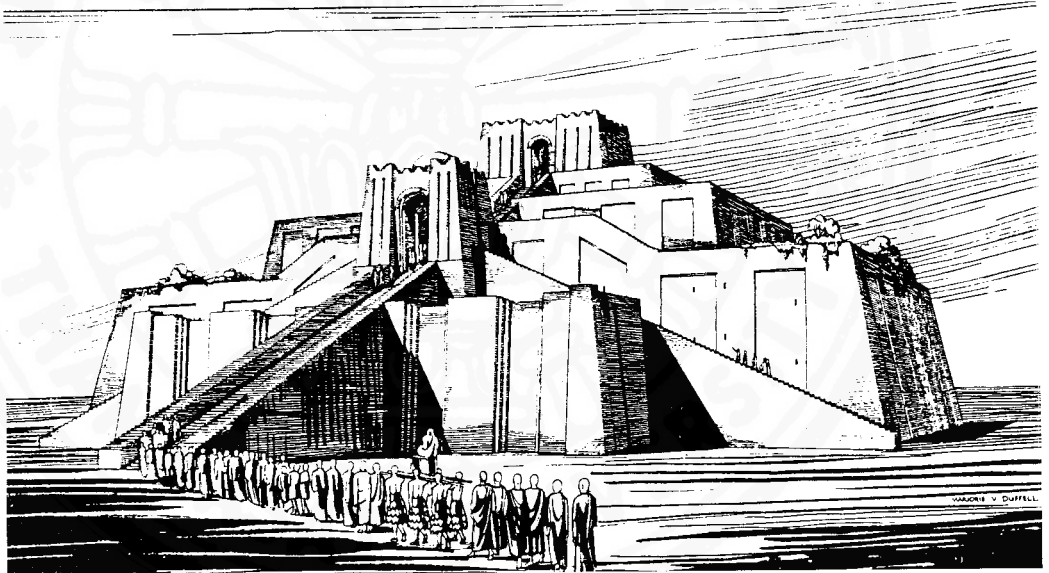
ในสมัยกรีกโบราณนั้น จากหลักฐานที่ปรากฏหลงเหลืออยู่ในมหากาพย์ของ Homer กล่าวถึงโหราจารย์ของกรีกโบราณว่า สามารถหยั่งรู้ความเป็นไปต่างๆ ของอดีตและอนาคตก็โดยวิธีบวงสรวงเทพเจ้า (gods) ให้ดลใจให้เขาได้ เข้าถึงญาณวิเศษที่สามารถล่วงรู้เหตุการณ์ต่างๆ ได้ เช่นในการประยุทกับข้าศึก จะได้ชัยชนะหรือไม่อย่างไร เวลาใดสมควรจะยাত্রาทัพเป็นต้น โหราจารย์ (seer) ไม่ได้มีระเบียบวิธีวิจัยทางโหราศาสตร์อย่างใด นอกเหนือไปจากการที่เขาสามารถเข้าถึงความรู้ของเทพเจ้าได้ และจะเข้าได้ก็โดยวิธีบวงสรวงเทพเจ้าองค์นั้นๆ ตามที่ใครจะเลือกเคารพบูชา โดยทั่วไป คำบอกกล่าวที่เทพเจ้า

* สรุปรายการบรรยายที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และที่สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ และขอขอบคุณภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เปิดโอกาสให้น่าเสนอหัวข้อดังกล่าวโดยที่ธรรมศาสตร์ได้ใช้หัวข้อ “ประวัติศาสตร์: เทพเจ้าองค์ใหม่” และขอขอบพระคุณอาจารย์ฉลอง สุนทรวานิชย์, อาจารย์สุวิมล รุ่งเจริญ, อาจารย์สุวดี ธนประสิทธิ์ พัฒนา และอาจารย์ชัชชัย วินิจจะกุล มา ณที่นี้ด้วย และขอขอบคุณธนศ วงศ์ยานนาวา ที่กระตุ้นให้ทำอะไรสักอย่างในตอนกลับไปเยี่ยมบ้านช่วงธันวาคม-มกราคม ๒๕๓๓

ประทานให้ที่เรียกกันว่า Oracle นั้น ต้องอาศัย การตีความซึ่งการตีความความหมายเชิงสัญลักษณ์ ต่างๆ ของก้อนเมฆ หรือท่าทางของสัตว์โดยเฉพาะ การบินของนก การตีความนี้เป็นระเบียบวิธีทาง โหราศาสตร์ของโหรอีกประเภทหนึ่งในสมัยกรีก-โรมัน โหรประเภทนี้เรียกว่า augur แม้จะมีระเบียบ วิธีคิดแต่เมื่อเทียบกับโหราจารย์ที่ได้เข้าถึงความรู้ อุดม-อนาคต โดยอำนาจของเทพเจ้า (seer) augur มีสถานภาพรองกว่า^๑

นอกเหนือจากโหราจารย์แล้ว บางครั้ง บุคคลอื่นๆ ก็ยังมีโอกาสได้เข้าถึงความรู้เกี่ยวกับอนาคตได้ ก็ด้วยความปราณีหรือความพึงพอใจที่เทพเจ้ามีต่อบุคคลนั้นๆ เป็นส่วนตัวเช่นบางครั้ง

Zeus เทพเจ้าสูงสุดของกรีกจะส่งตัวความฝัน (dream) ซึ่งเชื่อกันในสมัยนั้นว่า มีตัวตนเข้ามาฝัน ในคนใดคนหนึ่งเพื่อบอกกล่าวหรือเตือนภัยล่วงหน้าที่จะเกิดขึ้น (บางราย Zeus แกล้งให้ ข้อมูลผิดก็มี : Iliad BK II, 1-39) หรือการมาปรากฏในรูปของวิญญาณ^๒ หรือจะเรียกว่า โอปปาติกะ ก็ได้เช่น มารดาของ Achilles มาเตือนภัย บุตรของตนว่า ควรจะระวังโทษที่จะเกิดขึ้นเมื่อ Petroclus สหายรักผู้อาวโสของ Achilles ถูก Hector สังหารถึงแก่ความตาย เพราะถ้า Achilles จะตามล้างแค้นฆ่า Hektor ได้สำเร็จ แต่ภัยที่จะตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ Achilles จะต้องตาย เช่นเดียวกัน มารดาของ Achilles มีสถานะกึ่งเทพ

^๑ seer ในสมัยกรีก (ซึ่งมีสถานะคล้ายนักบวช) ก็เข้าทำนองการทรงเจ้าเข้าทรงที่ยังเป็นที่นิยมอยู่ในสังคมไทย ในขณะที่การทำนายสัญลักษณ์จากก้อนเมฆหรือต้นไม้-สัตว์ ได้เสื่อมความนิยมจากสังคมตะวันตกไปแล้ว

^๒ ความหมายของคำว่าวิญญาณซึ่งในภาษากรีกเรียกว่า psuche นั้น มีพัฒนาการที่แปรเปลี่ยนไปตามสมัยตั้งแต่สมัย Homeric Society เรียกว่า ใน Homeric Society เชื่อว่าเมื่อคนตายไปแล้ววิญญาณจะออกจากร่างโดยออกมากับลมหายใจสุดท้ายที่เรียกว่า thumos psuche นั้น เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ แต่ไม่เกี่ยวข้องกับสภาพอารมณ์หรือจิตใจ thumos นอกจากจะใช้แทนความหมายของตัวตนได้ในบางครั้ง ซึ่งน่าจะเป็นความเข้าใจผิดของ Homer และคนร่วมสมัย ยังหมายถึงไอร่อนของไฟ thumos เองก็พัฒนาการทางความหมายของมันด้วย Joseph Cropsey ได้เขียนบทความเกี่ยวกับ thumos โดยย้ำในความหมายของ spirit ในขณะที่ thumos ได้พัฒนาความหมายกลายเป็น Will ในความเข้าใจของ Machiavelli, John Locke และ Nietzsche

สามารถล่วงรู้เหตุการณ์ภายหน้าได้จึงมาเตือนบุตร
 ของตน แม้กระนั้น Achilles ก็ยังมุ่งมั่นที่จะล้าง
 แค้นให้สหายอยู่ดี และเหตุการณ์ก็เกิดขึ้นตามที่
 Thetis มารดาของ Achilles เตือนไว้

จึงกล่าวได้ว่า ในสังคมกรีกช่วงที่นักวิชา
 การทางคลาสสิกขนานนามว่า Homeric Society
 ความรู้ดังกล่าวถูกเข้าใจว่าเป็น ความรู้ของเทพเจ้า
 (divine knowledge) เท่านั้น มนุษย์ธรรมดาไม่
 สามารถจะคิดค้นหรือหาทางคาดคะเนเหตุการณ์
 อนาคตได้เอง จะทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับรู้จากเทพ
 เจ้าเท่านั้น จะด้วยแรงดลบันดาลใจ (divine inspi-
 ration) หรือการเข้าประทับในร่าง (divine madness)

ถ้าจะมีการหาเหตุผลของ divine know-
 ledge ว่าทำไมถึงถูกต้องหรือทำไมควรจะเชื่อ ก็
 คงจะไม่มีคำตอบ เพราะการตั้งข้อสงสัยใน divine
 knowledge ในสมัย Homeric Society คงจะไม่มี
 หรือเป็นไปได้ยาก ทั้งนี้เนื่องมาจากประชาชนใน
 สมัยนั้น (ถ้าตีความจากมหากาพย์ Iliad, Odyssey
 โดยคาดคะเนว่า มหากาพย์ได้สะท้อนภาพชีวิต
 สังคมของผู้คนในสมัยนั้นได้บ้าง) ต่างพากันเชื่อว่า
 การณ์ทั้งหลายได้เกิดขึ้นเป็นไปตามที่เทพเจ้าต่าง ๆ
 ได้กำหนดขึ้นโดยที่พวกเขาไม่รู้ตัวว่าเกิดขึ้นได้
 อย่างไร ทำไมพวกเขาถึงทำอะไรโดยไม่รู้ตัว (สิ่งที่
 คนในยุคต่อๆ มาพยายามศึกษาในเรื่องของอารมณ์
 และจิตวิทยาตนเอง) เหมือนมีอำนาจลึกลับมา
 กระตุ้นให้เขาทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ จากจุดนี้เองที่เพลโต
 ได้เขียนไว้ในงานของเขาชื่อ The Laws ว่า มนุษย์นั้น
 ไซร์เปรียบเสมือนหุ่นกระบอกที่เทพเจ้าชักโย
 เล่นอยู่เบื้องบน โดยสายใยที่ชักนั้นคือความรู้สึก
 และภาวะอารมณ์ของมนุษย์นั่นเอง (Laws, 644E)

ทั้งนี้ในงานเขียนของ Homer และของ
 Hesiod ซึ่งจัดอยู่ในช่วง 700-600 B.C. ได้สะท้อน
 ให้เห็นถึงการไม่มีความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า
 muthos (myth) และ logos ซึ่งหมายถึงว่าสิ่งที่
 เราเรียกว่าให้เหตุผลกับเหตุผลนั้นมีคุณค่าไม่ต่างกัน

(ซึ่งคนในสมัยเราจะเห็นว่าต่างกัน) ตัวอย่างเช่น
 สมมติว่ามีสามีภรรยาคนหนึ่งซึ่งมีฐานะไม่ร่ำรวยนัก
 ติดอกจะจนด้วยซ้ำ มีบุตรอยู่แล้ว ๑ คน มีหมอดู
 ทรงเจ้าคนหนึ่งหลังจากได้ให้เจ้าแม่เจ้าพ่ออะไร
 ก็ตามเข้าประทับทรงแล้ว แนะนำแก่สองสามีภริยา
 คู่นี้ว่า “เจ้าจงมีบุตรหรือบุตรอีก ๓ คน แล้ว เมื่อ
 ครบสามคน ครอบครัวยิ่งจะอยู่เย็นเป็นสุข โชคดี
 ร่ำรวยมีโภคทรัพย์ศฤงคารมากมาย” ถ้าเป็นชาว
 กรีกสมัย Homeric Society สามีภริยาคู่นี้จะเชื่อ
 ฟังคำหมอดูกว่าทันทีโดยไม่มีกัตั้งข้อสงสัยเลยว่
 การมีลูกมากจะไปช่วยให้ร่ำรวยขึ้นได้อย่างไร แต่
 ถ้าเป็นยุคใหม่ก็จะกล่าวว่า คำแนะนำดังกล่าวขัด
 ต่อเหตุผล เพราะการมีลูกมากก็ต้องมีการกินการ
 ใช้มากขึ้น และต้องคอยเลี้ยงดูลูกไม่มีเวลาจะทำ
 มาหากินได้เต็มที่ รังแต่ที่จะต้องทำมาหากิน
 น้อยลงยากเลี้ยงปากเลี้ยงท้องที่เพิ่มขึ้นปีละคน
 หรือมีลูกมากขึ้นแล้วฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาล
 หรือพืชผลจะออกดกกว่าปีก่อนหรืออย่างไร (หรือ
 อาจจะถูกถือเตอร์รางวัลที่หนึ่งเมื่อคลอดลูกครบ
 สามคน)

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า ใน Ho-

meric Society นั้น ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติยังมีลักษณะแบบบรรพกาล ยังคงเชื่อสิ่งต่างๆ เป็นไปด้วยอำนาจเทพเจ้า เช่น เมื่อโสกราตีส คุยกับเฟรดีส(ใน The Phaedrus) ถึง ลม พายุ เฟรดีสได้บอกว่า คนส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นอสูร แต่นักคิดบางคนพบว่าเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของลม ดังนั้นจึงขอสรุปในช่วงต้นนี้ว่า การอธิบายสิ่งต่างๆ ใน Homeric Society นั้น ไม่ว่าจะเกี่ยวกับธรรมชาติ หรือพฤติกรรมมนุษย์นั้น กวีหรือผู้คิดหรือเขียนหรือบอกเล่าก็ตาม ต่างก็อ้างอิงอาศัยแรงบันดาลใจที่เทพเจ้าประทานผ่านมา เทพเจ้าสามารถหยั่งรู้เข้าใจถึงความในใจของมนุษย์แต่ละคน^๑ และอีกทั้งสามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกร้อยยุ่มมนุษย์ได้ และเพราะสภาพและข้อจำกัด (finitude) ของมนุษย์นี้เองที่ก่อให้เกิดเส้นแบ่งระหว่างความเป็นมนุษย์(mortal) และความ เป็นเทพ

พัฒนาการทางความคิดของนักคิดกรีกโบราณนั้น (ถ้าจะเรียกการเปลี่ยนแปลงว่าพัฒนาการ) ก้าวกระโดดอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เมื่อดูจากงานของ Homer และ Hesiod ที่เชื่อกันว่าถูกบันทึกขึ้นหรือเริ่มมีขึ้นโดยลักษณะของการบอกเล่า (ลักษณะ Oral Society) ในช่วง 700 B.C. เพียงสองร้อยปีถัดมา จากงานของ Heraclitus ก็เริ่มปรากฏถึงสัญญาณของความคิดที่จะแยก myth จากคำอธิบายที่ใช้เหตุผล (logos)

ขบวนการของการพัฒนาด้านเหตุผลหรือ logos นั้น เริ่มเติบโตขึ้นในช่วง 500 B.C. มีบรรดานักคิดมากมายต่างพยายามคิดหาวิธีการ-เหตุผล-ความรู้ที่ไม่อิงต่อเทพเจ้า (divine inspiration, divine madness) ในช่วงนี้เองที่นักวิชาการปัจจุบัน

ได้ขนานนามขบวนการของคนกลุ่มนี้ว่า the Sophistic Movement (G.B. Kerferd) ในการแบ่งช่วงประวัติศาสตร์ทางความคิดของนักคิดกรีกโบราณนั้น มีความแตกต่างกันตามแต่นักวิชาการจะมีเกณฑ์ในการแบ่งอย่างไร เช่น โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อนโสกราตีส หรือที่เรียกกันว่า Pre-Socratic และต่อมาคือยุคของพวกโสฟิสต์ (Sophists) และช่วงโสกราตีส (Socratics) อันได้แก่ ตัวโสกราตีสเอง เพลโต และอริสโตเติลหลักเกณฑ์การแบ่งอย่างนี้คือ Pre-Socratic มีลักษณะเด่นได้แก่ การคิดค้นหากฎระเบียบของจักรวาล-ธรรมชาติ-โลกนักคิดบุกเบิกของยุคนี้คือทาเลส (Thales) ส่วนในยุคโสฟิสต์นั้นนักคิดต่างหันเหความสนใจจากเรื่องจักรวาล-ธรรมชาติมาศึกษาปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์โดยตรง เช่นความรู้-วิทยาการศิลปะที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต อันได้แก่ ศิลปะการพูด ความรู้เกี่ยวกับการเมือง ความรู้ทางภาษาศาสตร์ เป็นต้น และสุดท้ายคือ ยุคโสกราตีส อันเป็นยุคที่มีความเด่นชัดในเรื่องการนำเอาเหตุผล- logos มาเป็นเกณฑ์ในการถกเถียงหาความจริง

โดยแท้จริงแล้ว ข้อแตกต่างระหว่างโสฟิสต์กับโสกราตีสนั้น อาจจะมีน้อยกว่าความเหมือนกัน เมื่อพิจารณาโดยใช้หลักเกณฑ์เรื่องความสนใจเกี่ยวกับเรื่องมนุษย์ เพราะลักษณะสำคัญของโสกราตีสนั้น อริสโตเติลและซิเซโรเองได้กล่าวไว้ว่า โสกราตีสเป็นบุคคลแรกที่ละจากเรื่องราวเบื่องบนที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าเข้ามาสนใจเรื่องราวของมนุษย์ซึ่งพวกโสฟิสต์เองก็ตกอยู่ภายใต้เกณฑ์อันเดียวกันนี้ด้วย แต่เนื่องจากความมุ่งมั่นในเรื่องการหาความจริงและความดีของพวกโสกราตีส (Socratics)

^๑ (ดูบทละคร Ajax ของ Sophocles ที่ Athene สามารถมองเห็นหยิ่งวิจริตใจของ Odysseus ในขณะที่มนุษย์ทั่วไป ต้องพยายามตีความจากสัญลักษณ์ อันได้แก่ สิ่งปรากฏให้เห็นด้วยตาเปล่า และในขณะที่ Athene เห็น Odysseus ก็หยิ่งวิจริตใจของ Ajax ด้วย ดู Ajax 32, 13)

นั้น มีความเด่นชัดจนสามารถแยกตัวออกจาก โส피สต์ซึ่งมักจะเห็นว่าความจริงแบบสมบูรณนั้น ไม่มีหรือหาไม่ได้ แต่มีข้อพึงสังเกตข้อหนึ่งคือ คำตอบเกี่ยวกับการตีความจริงที่ชัดเจนนั้น โสกราตีส และเพลโตมิได้แสดงให้เห็น มีแต่อริสโตเติลเท่านั้นที่ได้แจกแจงจัดระบบความรู้ออกมาอย่างชัดเจน และด้วยเหตุนี้เองที่มักจะมีผู้พิจารณาว่าปรัชญาหรือระบบการหาความรู้เริ่มต้นที่อริสโตเติล เช่น เฮเกิล (Hegel) จะแบ่งช่วงความคิดของนักคิดออกเป็นช่วงก่อนและหลังอริสโตเติลเท่านั้น (Pre-Aristotelian และ Aristotelian)

ช่วงที่คาบเกี่ยวกันและกันมีบริบทต่อเนื่องกันคือ ยุคโสพิสต์และโสกราตีส อันเป็นยุคที่เกิดนักคิดนักพูดมากมาย ล้วนต่างสนใจในเรื่องปัญหาของมนุษย์ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น นักคิดที่ยิ่งใหญ่ในบรรดาพวกโสพิสต์และเขาก็เรียกตัวเองว่าโสพิสต์ (ในขณะที่บรรดาคนอื่นๆ ต่างๆ ไม่ยอมรับหรือเปิดเผยว่าตนเป็นโสพิสต์ ทั้งนี้เนื่องจากคนส่วนใหญ่มีความรังเกียจพวกโสพิสต์) นักคิดดังกล่าวคือโปรตาโกอรัส (Protagoras) ผู้เป็นเจ้าของความคิดที่ว่า Man is the measure of all things (สรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็ด้วยมนุษย์เป็นผู้เห็นมันเช่นนั้นเช่นนั้น) ขณะเดียวกันกับนักคิดอื่นๆ ต่างก็หันมาอธิบายเหตุการณ์โดยให้ความสำคัญน้อยลงในเรื่องของเทพเจ้าตามจริงแล้ว ความคิดก่อนหน้านี้ของพวก Pre-Socratic หรือนักคิดรุ่นแรกของอารยธรรมกรีกก็แผ้วถางการอธิบายจักรวาลและสรรพสิ่งโดยใช้ธาตุทั้งสี่หรือการพูดถึงอนุ (atom) แทนการพูดถึงเทพเจ้ามาบ้างแล้ว เช่น Democritus ได้เน้นในเรื่องที่ว่ามนุษย์ประกอบไปด้วยอนุธาตุต่างๆ และมนุษย์เองก็มีสิทธิ์อำนาจ (autonomy) ในตัวเอง และบรรยากาศแบบนี้เองที่นักวิชาการหลายท่านเห็นว่าเป็นบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาของศาสตร์ความรู้ต่างๆ เช่น W.K.C.

Guthrie, E.A. Havelock

ในช่วงของการแยกตัวออกจากเทพเจ้าของ มนุษย์นี้ กล่าวได้ว่าเป็นช่วงหนึ่งของความพยายามของมนุษย์ที่จะแยกระหว่าง myth และ logos และคำอธิบายเล่าเรื่องมนุษย์โดยพูดถึงเทพเจ้าน้อยที่สุดหรือไม่พูดถึงอย่างไรให้ความสำคัญเลยก็ถือกำเนิดขึ้นมาครั้งแรกในงานของบุคคล ๒ คนที่วงการวิชาประวัติศาสตร์ถือว่าเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์ นั่นคือ Herodotus (490 B.C.) และ Thucydides (450 B.C.)

ลักษณะเด่นของ Herodotus ก็คือ การบันทึกเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตและการบันทึกเหตุการณ์ปัจจุบันในลักษณะเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) Herodotus ได้เดินทางไปยังที่ต่างๆ และบันทึกเหตุการณ์ที่ตนพบเอง พร้อมกับได้วิพากษ์วิจารณ์สอดใส่ทัศนะของตนลงไป และด้วยเหตุนี้ ทำให้นักวิชาการยกย่องให้เขาเป็นผู้เริ่มการบันทึกแบบประวัติศาสตร์เป็นคนแรก อันแตกต่างจากผู้อื่นๆ หรือชนชาติอื่นที่บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแบบ Chronicles Herodotus ได้บันทึกเรื่องของชนชาติต่างๆ ที่เขาพบเห็นลงในหนังสือที่เขาเรียกว่า The Histories ตัวอย่างของการแสดงความคิดเห็นของเขานั้นได้แก่ ตอนหนึ่งเขาได้บันทึกถึงความเป็นอยู่ของชาวอินเดียหลายเผ่าในบริเวณตะวันตกของอินเดียที่ต่อกับเปอร์เซียว่า “ชนเผ่าหนึ่งของอินเดียนั้นจะกินซากศพบรรพบุรุษของตน อันเป็นสิ่งที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของชนเผ่านี้ ซึ่งมักจะได้รับการรังเกียจจากชนชาติอื่นที่พบเห็นซึ่งไม่มีประเพณีปฏิบัติอย่างนั้น โดยเฉพาะชนชาวกรีก (อย่างตัว Herodotus เอง : ผู้เขียน) จะยอมทำสิ่งอื่นๆ ทุกอย่าง ยกเว้นการกินซากศพบรรพบุรุษ ในขณะที่ชาวอินเดียเผ่าดังกล่าวก็จะยอมทำทุกสิ่งเว้นการไม่กินซากศพบรรพบุรุษของตน” แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงความแตกต่างทางประเพณี

หรือกฎเกณฑ์สังคม (nomos) คนบ้านเท่านั้นที่จะเห็นว่า สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะแบ่งหรือกำหนดความเป็นมนุษย์หรือไม่เป็นมนุษย์ หรือลำดับชั้นสูงต่ำของมนุษย์ของคนกรีกหรือคนอินเดีย (BK III, 38-44) แม้ว่าคนอินเดียจะมีผิวสีและอสุจิสีดำผิดแปลกกว่าธรรมดาของชาวกรีกก็ตาม (BK III, 98-106)^๕

จากข้อความดังกล่าว จะเห็นได้ว่า Herodotus ได้สอดแทรกทัศนคติของตนเกี่ยวกับเรื่องมนุษย์ลงไปในงานของตน โดยที่เขาน่าจะมีการยอมรับธรรมชาติมนุษย์ (human nature) ไว้ในความคิดของเขาอยู่แล้ว^๕ อย่างไรก็ตาม เขาก็ไม่ได้แสดงความคิดชัดเจนว่า ธรรมชาติมนุษย์นั้นเป็นอย่างไรในงานของเขา และขณะเดียวกันที่ปัญหาเรื่องธรรมชาติมนุษย์คืออะไร ก็ยังไม่มียกมามนุษยวิทยาสสมัยใหม่คนใดสามารถให้คำจำกัดความที่แน่ชัดและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปได้

Thucydides ซึ่งอยู่ในช่วงสมัยเดียวกันกับ Herodotus ได้ผลิตงานทางประวัติศาสตร์เรื่องประวัติศาสตร์สงครามเพโลโพนีสเซียน (Peloponnesian War) ระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ตา โดยได้แสดงวัตถุประสงค์ในการเขียนงานชิ้นนี้อย่างแจ่มแจ้งในบทนำ (Book I, 21-22) เขากล่าวว่า การบันทึกเหตุการณ์ของคนรุ่นก่อนๆ เขานั้น มีความบกพร่องในประเด็นเรื่องความถูกต้องแม่นยำ (accuracy) ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งหมายถึง การขาดความเป็นกลาง (impartiality) ของผู้บันทึก หรือในภาษาสมัยใหม่ที่เรียกว่า objectivity นั่นเอง Thucydides ได้วิจารณ์งานของ Homer ว่าเชื่อถือไม่ได้ ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า Homer เป็นกวี

และธรรมชาติของกวีคือเขียนเพื่อเร้าอารมณ์คนอ่าน/คนฟังให้เคลิบเคลิ้มไปตามอารมณ์ดีใจ ตื่นเต้น เศร้าโศก ฯลฯ แต่ Thucydides มิได้เอ่ยถึง Herodotus แม้แต่น้อยว่า เขาคิดเห็นหรือเคยได้อ่านงานของ Herodotus อย่างไรบ้าง

Thucydides ได้พยายามชี้แจงให้คนอ่านเห็นถึงความจริงจังในวัตถุประสงค์ของเขา ในอันที่จะบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้คนรุ่นหลังได้รับรู้อย่างถูกต้องที่สุด และนี่ก็เป็นที่มาของการพูดถึงวิธีการที่เขาจะเขียนหรือได้ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ มาร้อยเข้าด้วยกันเป็นภาพรวมของประวัติศาสตร์สงครามเพโลโพนีสเซียน โดยเขากล่าวว่า สิ่งแรกก็คือเขาพยายามระมัดระวังในเรื่องความเป็นกลาง แม้ว่าเขาจะเป็นทหารฝ่ายเอเธนส์ แต่เขาก็มิได้ลำเอียงในการบันทึกแต่อย่างใด ประเด็นต่อมาก็คือ แหล่งข้อมูลเขาย้ำว่าข้อมูลที่เขารับฟังจากบุคคลต่างๆ เขาจำเป็นต้องพิจารณาอย่างระมัดระวังว่า ข้อมูลใดเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถกล่าวได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นของระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์สมัยใหม่ที่ Thucydides เป็นผู้บุกเบิกเป็นคนแรก

งานของ Thucydides มีข้อมูลแตกต่างที่ น่าสนใจจากงานของ Herodotus ก็ตรงที่งานของเขาเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ของปัจจุบัน เป็นเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น และยังไม่จบลงและเป็นประสบการณ์โดยตรงของตัวเอง เขาใช้เวลาทั้งชีวิตติดตามและเขียนงานประวัติศาสตร์มหาสงครามดังกล่าวจนสิ้นชีวิตลงก่อนที่สงครามจะยุติ แต่ขณะเดียวกันที่เมื่อเริ่มต้นเขียน เขาได้กล่าวไว้ในบทนำว่าสงครามนี้เป็นสงครามที่สำคัญ ยิ่ง

^๕ Herodotus เข้าใจว่าชาวอินเดียมีอสุจิสีดำ ส่วนความคิดที่ว่าธรรมเนียมปฏิบัติไม่ได้เป็นเกณฑ์แบ่งมนุษย์ออกจากมนุษย์นั้น จะพบได้ในความคิดของนักคิดยุคใหม่อย่าง David Hume ที่เห็นว่าประวัติศาสตร์ทำให้แต่ละชนชาติมีความแตกต่างกัน

^๕ ข้อสังเกต : แนวคิดเช่นนี้ของ Herodotus ไม่ต่างอะไรกับแนวคิดแบบ cultural relativism ของนักมานุษยวิทยาสสมัยใหม่ อย่าง Frans Boas จนกระทั่ง Clifford Geertz

ใหญ่มาก และตราบโดที่มนุษย์ยังเป็นเช่นนี้ ประวัติศาสตร์ก็จะซ้ำรอยเดิมของมันอีกแม้ว่าThucydides จะไม่ใช่คำว่า “ธรรมชาติมนุษย์” แต่เขากล่าวโดยใช้คำว่า anthrope อันหมายถึง มนุษย์-สภาพที่มนุษย์มีอยู่ร่วมกันทุกคนที่ทำให้เรียกขานสิ่งมีชีวิตกลุ่มนี้ว่ามนุษย์ อย่างไรก็ตาม ในบทที่ว่าด้วยการปฏิวัติในเมืองคอร์ซีรา (Corcyra) Thucydides ได้บรรยายถึงสภาพที่ทำให้มนุษย์เปิดเผยลักษณะแท้ของมันนั่นคือความเห็นแก่ตัว ความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันและกัน การใช้ความรุนแรง ข้อความดังกล่าวนี้เองได้ดลบันดาลใจให้นักคิดชาวอังกฤษ Thomas Hobbes จินตนาการสภาพในธรรมชาติ (state of nature) ว่ามนุษย์โดยเนื้อแท้แล้วเห็นแก่ตัว และซ้ำร้ายในหนังสือ Leviathan ของเขา

งานของ Thucydides ยังมีลักษณะพิเศษต่างจากงานประวัติศาสตร์สมัยใหม่ก็คือ การบันทึกถ้อยคำที่ได้โต้เถียงกันในการประชุมสำคัญๆ ของนครรัฐต่างๆ การบันทึกดังกล่าวได้ทำให้มีนักวิชาการตั้งข้อสงสัยว่า เขาสามารถล่วงรู้และบันทึกอย่างถูกต้องแม่นยำได้อย่างไร เพราะเขาได้เขียนถึงการประชุมของทั้งสองฝ่ายที่ต่อสูรรวมทั้งนครรัฐอื่นๆ ที่เป็นพันธมิตรของแต่ละฝ่าย

สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณาก็คือ การเขียนบทนำของ Thucydides ในเรื่องของ การซ้ำรอยของประวัติศาสตร์ ทำให้งานของเขามีความหมายขึ้นมาในประเด็นที่ว่างานของเขาทั้งหมดนั้นได้พยายามจะบอกถึงกฎเกณฑ์หรือแบบแผน (pattern) ของประวัติศาสตร์มนุษย์ แต่การตีความโดยนักวิชาการก็แตกต่างกันไปว่า Thucydides มีปรัชญาประวัติศาสตร์อย่างไร (ดู “Self-understanding as an Apology in Interpreting

Thucydides” รัฐศาสตร์สาร ฉบับปรัชญาและความคิด ปีที่ ๑๒-๑๓, ๒๕๒๙-๒๕๓๐) แต่อย่างน้อย ความแน่นอนประการหนึ่งในงานของเขา คือ ธรรมชาติมนุษย์มีความสัมพันธ์ต่อประวัติศาสตร์และเส้นทางเดินของมนุษยชาติเอง

เมื่อกล่าวมาถึงจุดนี้ ข้อสรุปในเบื้องต้นก็คือ ความพยายามในการอธิบายและคาดคะเนเหตุการณ์และปรากฏการณ์ของมนุษย์ เริ่มจากการอธิบายในเชิงเทวนิยมโดยอิงอยู่กับ myth อันไม่มีเหตุผลในทัศนะคนสมัยใหม่ แต่คนที่เชื่อก็ได้เปลี่ยนแปลงมาสู่การอธิบายโดยพยายามตัดอิทธิพลของเทพเจ้าโดยเข้าสู่ยุคที่ Logos เริ่มมีบทบาทและแสดงให้เห็นถึงความพยายามของมนุษย์ในฐานะเป็นผู้กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์เอง ซึ่งสามารถเรียกช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ว่าเป็นขบวนการเริ่มต้นของความคิดแบบมนุษยนิยม (humanism) โดยที่อิทธิพลของทั้งขบวนการโสเฟิสต์และโสกราตีส และจากจุดนี้เองที่ความคิดแบบประวัติศาสตร์ Herdotus และ Thucydides ได้ก้าวเข้ามาเทียบแทนความรู้แบบโหราพยากรณ์ที่เชื่อว่าได้มาจากเทพเจ้า (divine inspiration)

ขอย้อนมากล่าวถึงคำว่าประวัติศาสตร์หรือ history อีกครั้งหนึ่ง history นั้นในภาษากรีกที่ Herodotus ได้ใช้เรียกงานของเขามาจากคำกรีก historia อันหมายถึง การค้นหาความจริง ซึ่งต่างจาก philosophy หรือ philosophia อันหมายถึง ความรักในปัญญาความรู้ ความรู้ที่ว่าอาจเกี่ยวข้องกับทั้งความจริงและความไม่จริงได้ ซึ่งต่างจาก historia ที่เน้นการหาความจริงเท่านั้น^๖

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงจาก

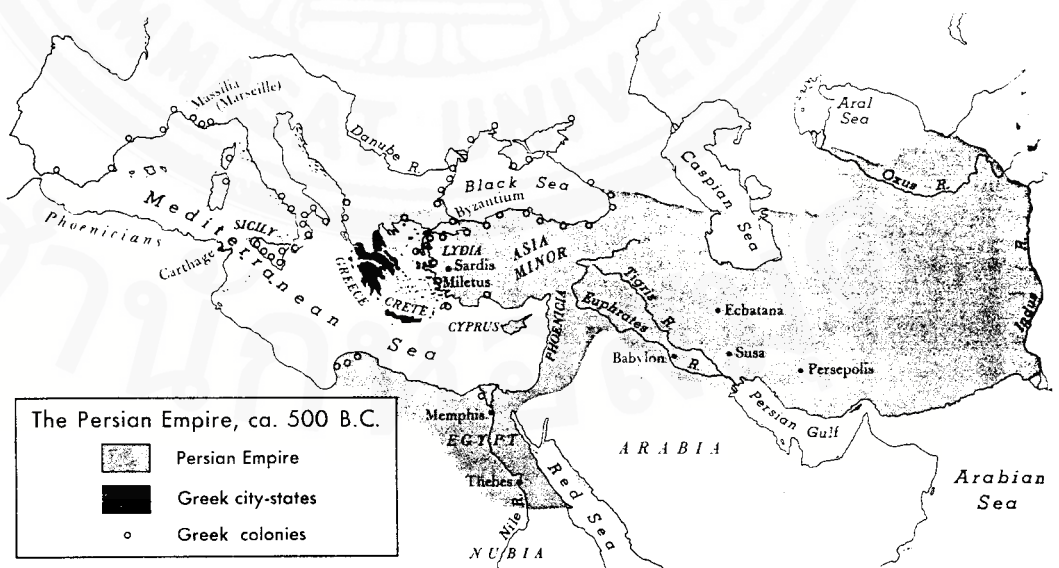
^๖ นักปรัชญาหรือผู้สอนปรัชญาบางท่านยังสับสนว่า วิชาที่ท่านศึกษาหรือสอนนั้นเป็นการมุ่งหาความจริง ดังที่ท่านหนึ่งในการบรรยายที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้อ้างว่าวิชาปรัชญาต่างหากเป็นการมุ่งหาความจริง ไม่ใช่วิชาประวัติศาสตร์

myth มาสู่ logos เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิเสธ การรู้ความจริงโดยมีเทพเจ้าเป็นตัวชี้นำ แต่เริ่มที่จะค้นหาความจริงที่เกี่ยวกับมนุษย์จากตัวมนุษย์เอง มิฉะนั้นแล้ว Herodotus คงจะไม่จำเป็นที่จะต้องเรียกงานของตนว่า historia ถ้าความจริงสามารถพบได้จากงานแบบของ Homer แต่เขาพยายามชี้ให้เห็นว่า งานของเขาซึ่งพูดถึงมนุษย์มากกว่าเทพเจ้าเป็นการค้นหาความจริง (historia) หรือมิฉะนั้น Thucydides คงจะไม่กล่าวว่าหากมนุษย์ยังคงเป็นมนุษย์เฉกเช่นที่เป็นอยู่นี้ ประวัติศาสตร์ก็จะซ้ำรอย แทนที่เขาจะกล่าวว่า ตราบใดที่เทพเจ้ายังมีอิทธิพลต่อมนุษย์เช่นนี้ สิ่งต่างๆ ก็ย่อมจะต้องเป็นไปตามประสงค์ของบรรดาเทพเจ้าเหล่านั้น

แน่นอนที่ความคิดของ Herodotus หรือ Thucydides แม้จะเป็นความพยายามที่จะแยก logos ออกจาก myth แต่ความเชื่อของประชาชนทั่วไปก็ยังคงเชื่อในเทพเจ้าอยู่ และดังที่ W.K.C. Guthrie ได้กล่าวว่า “แม้ชาวกรีกจะพยายามลดอิทธิพลของ myth และพัฒนา logos ต่อไป myth ก็คงยังต้องดำรงอยู่ต่อไปเสมอ และ logos นั้นแท้จริงจะมีอยู่หรือไม่ก็เป็นสิ่งที่น่าสงสัย”

อย่างไรก็ตาม นักคิดกรีกหลายคนที่ถูกกล่าวหาว่า ลบล้างเทพเจ้าได้ถูกตัดสินจากสภาประชาชนของนครรัฐต่างๆ ขับไล่ออกไปจากเมือง เช่น Anaxagoras หรือแม้แต่ Protagoras โสพิสต์ผู้ยิ่งใหญ่ที่เคยเป็นที่ชอบพอของผู้ปกครองเอเธนส์อย่าง Pericles ก็ประสบชะตากรรมเช่นนั้นเช่นกัน แต่ปรากฏการณ์ที่สำคัญของความขัดแย้งระหว่าง myth กับ logos ที่อื้อฉาวที่สุดในประวัติศาสตร์คือ กรณีข้อพิพาทระหว่างโสกราตีสกับชาวเอเธนส์ อย่างไรก็ดี นักคิดคนใดที่จะเกิดเป็นคติความถูกฟ้องในข้อหาลบล้างเทพเจ้านั้น ก็ขึ้นอยู่กับวิธีการนำเสนอและจังหวะทางการเมืองด้วย และสำหรับโสกราตีสนั้น นอกจากรูปแบบ (form) วิธีการตั้งข้อสงสัยของเขาเป็นสาเหตุสำคัญไม่น้อยกว่าเนื้อหา (substance) ที่เขาต้องการจะนำเสนอ และประจวบกับเหตุการณ์ทางการเมืองแล้ว ตัวเขาเองยังมีส่วนผลักดันให้คดีดังกล่าวเป็นคดีที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ด้วย

ประวัติศาสตร์ประกอบไปด้วยแนวของ Herodotus และ Thucydides ฝ่ายแรกพูดถึงอดีตและปัจจุบัน และพยายามอธิบายเรื่องราวต่างๆ จากมนุษย์และโดยมนุษย์ ฝ่ายหลังพูดถึงข้อ

ผิดพลาดในการบันทึกเหตุการณ์ในอดีตและการพยายามหาระเบียบวิธีที่ถูกต้องในการเข้าถึงความจริงที่เกิดขึ้น และปัจจุบันมีส่วนสัมพันธ์กับอนาคตก็โดยมนุษย์เองเป็นผู้กำหนด และความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ก็ถูกค้นพบและบ่งบอกโดยมนุษย์ คือตัว Thucydides เอง และด้วยอิทธิพลของทั้งสองซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้นี้ก่อให้เกิดวิชาที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์ ขึ้นในโลกตะวันตก

การเขียนประวัติศาสตร์หรือประวัติศาสตร์นิพนธ์ก็ได้เริ่มตั้งต้นขึ้นและพัฒนาตัวเองเรื่อยมาได้อิทธิพลกว้างๆ จากงานของ Herodotus และ Thucydides ซีเซโร (Cicero) ปราชญ์ชาวโรมัน ยกย่อง Herodotus ว่าเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์ Plutarch ได้เขียนประวัติศาสตร์ในลักษณะชีวประวัติ (biography) ย้อนหลังไปหลายร้อยปีถึงบุคคลสำคัญในอดีต เช่นแม่ทัพในสงครามเพโลโพนีเซียน ชื่อ Nicias, Alcibiades จนถึงสมัยของ Alexander เป็นต้น งานเล่าเรื่องเชิงมหากาพย์ของ Homer ได้กลายเป็นงานอีกประเภทหนึ่ง และลดความสำคัญทางประวัติศาสตร์ลงไป แต่กลับเด่นในแง่งานกวี-ปรัมปรา สิ่งที่เรียกว่าความจริงได้ถูกยกย้ายเปลี่ยนไปอยู่ในมือผู้เขียน

ประวัติศาสตร์ ผู้เขียนประวัติศาสตร์รวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อสร้างภาพรวมขึ้นมาในลักษณะ totality และพยายามที่จะบ่งบอกถึงทิศทางของเส้นทางเดินของมนุษย์ โดยแต่เดิมนั้นภาพรวมของเหตุการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในที่ต่างๆ ในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลานั้น *ดาวิเศษ* ของเทพที่มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ (Omniscience and omnipotent) เท่านั้นที่จะสามารถล่วงรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นต่างๆ ในเวลาเดียวกันหรือที่เดียวกันแต่ต่างกาลเวลา อำนาจดังกล่าวได้ถูกลดน้อยถอยลงมาโดยมนุษย์ได้พยายามใช้ความรู้ความสามารถทางประวัติศาสตร์ของตนมาแทนที่อำนาจดังกล่าว

ถ้าเส้นทางเดินของมนุษย์ชาติถูกเรียกว่าประวัติศาสตร์ องค์ความรู้ของมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในกาลเวลาก็มีประวัติศาสตร์ของตัวมันเอง และดังนั้นวิชาประวัติศาสตร์ก็มีประวัติศาสตร์ของมันเช่นกัน การมองประวัติศาสตร์ในประวัติศาสตร์ (history of History) ก็คงเป็นลักษณะอันหนึ่งของความรู้ความเข้าใจในอดีตที่มีผลต่อปัจจุบัน และเมื่อได้ความรู้ของอดีตที่ต่อเนื่องปัจจุบันแล้ว มนุษย์ก็อดไม่ได้ที่จะนำเอาความรู้ความเข้าใจดังกล่าวมาใช้ในการประเมินหาความเข้าใจในปัจจุบันของตนและคาดหมาย

อนาคตดุจดั่งที่อดีต มีผลต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ถ้ามันจะมีความต่อเนื่องและอิทธิพลเช่นนั้นอยู่จริง และถ้ามนุษย์จะมีความต่อเนื่องของแก่นของมนุษย์อยู่จริง (the chain of being) แต่สิ่งที่ปรากฏก็คือ เรามีการประเมินปัจจุบัน-อนาคตที่แตกต่างไปแต่ละยุคสมัย และปัจจุบัน-อนาคต ก็ถูกประเมินใหม่อยู่ตลอดเวลา ตามงานประวัติศาสตร์ใหม่ๆ ก็เกิดขึ้น และมนุษย์กับเส้นทางเดินของมนุษย์ย่อมถูกมองและเข้าใจแปรเปลี่ยนไปตามการตีความทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้นเหล่านั้น

ประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์ (history of History) ประวัติศาสตร์ช่วงแรกของประวัติศาสตร์ได้ถูกกล่าวไปแล้ว โดยเริ่มตั้งแต่ การกล่าวถึงโหราพยากรณ์ของชาวกรีก/การเข้าสู่ช่วง humanism ของนักคิดกรีกภายใต้อิทธิพลของขบวนการโสฟิสต์และโสกราตีส/ การเปิดศักราชของงานเขียนแบบประวัติศาสตร์ของ Herodotus, Thucydides ต่อไปจะได้กล่าวอ้างถึงช่วงที่สองของประวัติศาสตร์ แต่จะขอไม่กล่าวถึงรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงทางองค์ความรู้ทางปรัชญา-วิทยาศาสตร์ที่มีส่วนผลักดันประวัติศาสตร์ให้เคลื่อนต่อไป (เรียกขานกันทั่วไปว่าเป็นการพัฒนา-การทางความรู้แต่จะเป็นพัฒนาการหรือเป็น

เพียงความเปลี่ยนแปลงก็ขึ้นอยู่กับว่าจะมองประวัติศาสตร์ของมันอย่างไร) ยิ่งขั้นตอนดังกล่าวนี้โดยทั่วไปเรียกขานกันว่า การเข้าสู่สมัยใหม่ทางความรู้ (modern philosophy) โดยเริ่มต้นจาก Descartes อันนำไปสู่การเดินทางอันยาวนานของขั้นตอนทางประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า ภาวะสมัยใหม่ (modernity) แต่ปัจจุบันก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของการเดินทาง ดังที่กระแสมองความคิดทางตะวันตกพวกหนึ่งได้กล่าวขานนามปัจจุบันว่า ได้พ้นจาก modernity ไปแล้วและเข้าสู่ post-modernity ก็ยังคงเป็นตัวอย่างอีกอันหนึ่งของการประเมินอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต ขึ้นใหม่

จาก Descartes มาสู่ Kant และการได้ผ่านขั้นตอนเรียกว่ายุคภูมิปัญญา(Enlightenment) Kant นักปรัชญาที่มีความมุ่งมั่นที่จะปฏิวัติความรู้-ความคิดทางปรัชญาในทำนองเดียวกันที่ Newton ได้ปฏิวัติความรู้วิทยาศาสตร์ อันเป็นการเปิดศักราชใหม่ของพรมแดนความรู้ตามความรู้สึกของคนร่วมสมัยขณะนั้น Kant ได้เป็นรากฐานของความคิดทางประวัติศาสตร์ ตระกูลที่เรียกว่า Whig history Kant ได้กล่าวไว้ใน *The Critique of Pure Reason* (B370) ว่าคนปัจจุบันสามารถเข้าใจอดีตและคนในอดีตได้ดีกว่าคนใน

อดีตเอง ทั้งนี้เนื่องจาก Kant เชื่อว่าเขาได้แก้ ปัญหาที่สำคัญที่สุดทางปรัชญาความคิด นั่นคือ เรื่องเหตุผลและการใช้เหตุผล (ดู *Prolegomena to the Future Metaphysics*, บทนำ) ตลอดจนความ ก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ที่นักคิดร่วมสมัยได้ สร้างขึ้น ทำให้สิ่งที่เคยเป็นปัญหาที่คนในอดีตไม่ สามารถแก้ไขหรือเข้าใจอย่างผิดๆ ไม่เป็นปัญหา อีกต่อไปสำหรับคนรุ่นใหม่ ด้วยเหตุนี้ อาจ จะกล่าวได้ว่า ตามปรัชญาวิทยาศาสตร์ของ Kant แล้วคนปัจจุบันในสมัยของ Kant ย่อมจะเข้าใจ ชาวกรีกโบราณ และแก้ปัญหาของชาวกรีกได้ดี กว่าวิธีการของ ชาวกรีกโบราณได้คิดค้นไว้หรือของ นักคิดสมัยต่อๆ มา อีกประการหนึ่ง เหตุการณ์ ในอดีตได้เกิดขึ้นและจบลงไปแล้ว อันทำให้คนใน ยุคหลังสามารถมองเห็นได้ครบสมบูรณ์กว่าผู้คน ในอดีตที่จบชีวิตลงก่อนเหตุการณ์จะจบลงหรือ คลี่คลาย

นั่นหมายถึง คนยิ่งเกิดในรุ่นหลังหรือใน อนาคตจะได้เปรียบทั้งการที่มามีความรู้ที่พัฒนา ก้าวหน้ากว่า และมีสายตาที่กว้างไกลกว่าคนในอดีต เมื่อเปรียบเทียบช่วงเวลาการเดินทางของประวัติ ศาสตร์มนุษย์ คล้ายกับประสบการณ์ของคนสูง อายุต่อประสบการณ์ของเด็ก

ต่อมา ความคิดทางประวัติศาสตร์ได้เริ่ม กลับเข้าหาความจริงทางประวัติศาสตร์อย่าง ที่ Herodotus และ Thucydides ได้วางไว้ โดย Ranke ได้ยืนยันถึงความจำเป็นทางประวัติศาสตร์ ที่ผู้เขียนประวัติศาสตร์จะต้องพยายามเขียนประวัติ ศาสตร์เรื่องราวในอดีตโดยละทิ้งค่านิยมของตนเอง มิควรจะสอดแทรกความคิดเห็นของแต่ละคนลงไป ทั้งนี้แม้ Ranke จะเน้นการกลับไปสู่การหาความจริง คล้ายผู้ให้กำเนิดประวัติศาสตร์แต่อิทธิพลที่ Ranke ได้นั้นมาจากระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ที่มุ่งความ เป็นกลางอย่างเต็มที่แล้วการคิดเอาไว้ล่วงหน้าแล้ว อย่าง Kant ที่ว่า คนในปัจจุบันนั้นจะเข้าใจอดีต

ได้ดีกว่า ก็เป็นลักษณะที่ความคิดแบบ positivism ทางประวัติศาสตร์ของ Ranke ได้มีที่ท่าที่รับกึ่ง ปฏิเสธ ในด้านที่ปฏิเสธคือความเป็นกลางจะต้อง ไม่มีค่านิยมที่คิดว่าคนในปัจจุบันเข้าใจอดีตได้ดีกว่า เจือปนในการศึกษาประวัติศาสตร์ส่วนในด้านรับคือ ความคิดแบบ Ranke เชื่อว่าปัจจุบันสามารถเข้าใจ อดีตได้และสามารถเขียนประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง ได้เพียงใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์สมัย ใหม่และการมุ่งในวัตถุวิสัย (objectivity)

ความคิดแบบ Ranke ได้ถูกจัดให้อยู่ใน ประเภทของประวัติศาสตร์นิยมชนิดหนึ่ง (historicism) จากลักษณะที่รับกึ่งปฏิเสธความคิดของ Kant ใน historicism ของ Ranke ผนวกกับความ มุ่งมั่นที่จะหาความจริงในอดีตอย่างถูกต้อง ที่สุด ทำให้ historicism No.2 ได้ก่อกำเนิดขึ้น โดยกลุ่มนี้มีรากฐานการพัฒนาจากทฤษฎีหรือ ศาสตร์แห่งการตีความที่เรียกว่า hermeneutics กลุ่มนี้ได้เจาะลึกถึงแก่นของประวัติศาสตร์ยิ่งกว่า Ranke และเน้นลักษณะสำคัญของความเป็นประวัติ ศาสตร์ (historicity) อย่างลึกซึ้ง นั่นคือ อดีตมี ปัญหาและเหตุการณ์ในตัวของมันเองที่เกิดขึ้น และจบลงแต่ละยุค การเข้าใจอดีตหรือเขียนเรื่อง รวในอดีตได้อย่างถูกต้องนั้น จะต้องมองปัญหา และสิ่งที่เกิดขึ้นจากสายตาของคนยุคนั้นเอง มิใช่ เพียงแต่ไม่ใส่ค่านิยมของผู้ศึกษาลงไปเท่านั้น แต่ จะต้องพยายามนึกและคิดอย่างคนในอดีตด้วย ปัญหาของปัจจุบันก็เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและถูก ตอบโดยคนปัจจุบัน แม้ดูเผินๆ จะเป็นปัญหา เดียวกัน แต่ในเนื้อแท้ นั้น เป็นคนละปัญหากัน ปัญหาเรื่องเสรีภาพในสมัยของ John Locke ย่อม แตกต่างจากปัญหาเสรีภาพของ Kant หรือของ Sartre การตั้งคำถามก็มาจากเงื่อนไขทางสังคม การเมืองที่แตกต่างกัน ดังนั้นการตอบคำถามก็ ย่อมแตกต่างกัน และสามารถเป็นประโยชน์ได้ใน แต่ละสังคมยุคนั้นๆ ความพยายามดังกล่าวก็คือ

นักประวัติศาสตร์จะต้องพยายามเข้าใจอดีตอย่าง
ที่คนอดีตเข้าใจ นอกจากนักคิดประวัติศาสตร์
สำนักปรัสเซียที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าวนี้ R.G.
Collingwood นักปรัชญาประวัติศาสตร์ชาว
อังกฤษก็ยังคงเป็นอีกผู้หนึ่งที่สร้างความเข้มแข็ง
ให้แก่ตระกูลความคิดนี้ดังในงานของเขามีชื่อว่า *The
Idea of History* และ *Autobiography*

Historism No.2 นี้ได้ตัดความสัมพันธ์
ของอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต อย่างที่ทูลซิดีตีส์เข้าใจ
ประวัติศาสตร์ - ออกจากวิชาประวัติศาสตร์ ประ
โยชน์จากความเข้าใจในอดีตจะไม่มีผลต่อปัจจุบัน
หรือสัมพันธ์ต่ออนาคตเท่าไรนัก นอกจากประวัติ
ศาสตร์จะรู้อดีตเพื่อสนองความอยากรู้เท่านั้น (for
the sake of historical knowledge) ความรู้นี้
กล่าวไม่สามารถนำมาใช้กับปัจจุบันได้เท่าไรนัก
ดังนั้นจึงไม่เป็นที่แปลกใจที่ R.G. Collingwood ไม่
ยอมรับงานของทูลซิดีตีส์ (เพราะทูลซิดีตีส์อ้างใน
ความสัมพันธ์ของอดีตต่อปัจจุบันต่ออนาคต) และ
ยังวิจารณ์ทูลซิดีตีส์อย่างรุนแรงว่าสิ่งที่ทูลซิดีตีส์
ผลิตขึ้นมานั้นจะเป็นอะไรก็แล้วแต่ แต่ไม่ใช่งาน
ประวัติศาสตร์อย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม Historicism No.2 นี้ได้เพิ่ม
ระดับ historicism No.1 (Ranke) ในเรื่อง
ความหมายของประวัติศาสตร์และการเข้าถึง
ความจริงในอดีตแต่ละยุคสมัย โดยเน้นและให้
คุณค่าความสำคัญในตัวอดีตแต่ละยุคสมัยเอง
แต่ก็ได้แยกตัวออกจากความคิดของ Kant ที่ว่า
คนปัจจุบันจะเข้าใจอดีตได้ดีกว่าคนในอดีตเอง
แต่เปลี่ยนมาเป็นคนปัจจุบันจะเข้าใจอดีตได้ดีกว่า
ได้อย่างคนในอดีต แต่โดยไม่รู้สึกรู้สึ นักคิดของ
historicism No.2 ก็ยังคงตกอยู่ภายใต้ร่มเงา
ของอิทธิพลของ Kant และยุค Enlightenment
เพราะการที่ historicism No. 2 ได้สร้างปรัชญา
ประวัติศาสตร์ของตนที่ทำให้คนเข้าใจว่า ปรัชญา
ประวัติศาสตร์หรือวิธีคิดทางประวัติศาสตร์ของ

คนในอดีตที่เชื่อในความสัมพันธ์ของอดีต-ปัจจุบัน-
อนาคต อย่างทูลซิดีตีส์ หรือความเชื่อมั่นในความ
เป็นสากลของมนุษย์ของ Herodotus นั้นไม่ถูกต้อง
หรือถ้าจะถูกต้องหรือเป็นที่ยอมรับได้ก็เฉพาะใน
ยุคนั้นเท่านั้น

Historicism No. 2 กับความคิดเรื่องบริบท

ความคิดที่ว่าความถูกต้อง-การยอมรับ-
หรือค่านิยมในเรื่องต่างๆ อยู่ภายใต้กาลเวลา
และสถานที่นั้น เป็นการให้ความสำคัญต่อแนวคิด
หรือหน่วยในการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ที่
เราเรียกกันว่า บริบท (Context) historicism No.
1 เป็นความคิดที่ให้กำเนิด “บริบท” ในฐานะแนว
ความคิดสำคัญในทางประวัติศาสตร์และระเบียบ
วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ยุคใหม่ แนวความคิดว่า
ด้วยบริบทนี้ คือแนวความคิดที่เน้นลักษณะเฉพาะ
และความจำกัดของสิ่งหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน
อดีต โดยพิจารณากาลและเทศะ เป็นตัวกำหนด
ความเฉพาะและความจำกัดของสิ่งหรือเหตุการณ์
ที่เกิดขึ้น คุณค่าและความหมายของสิ่งหรือเหตุ
การณ์ใดๆ ที่เกิดขึ้นจะสามารถเข้าใจได้อย่างถูกต้อง
ก็โดยนำสิ่งหรือเหตุการณ์นั้นๆ วางลงในบริบท
ของมัน และศึกษาความสัมพันธ์ของสิ่งหรือเหตุ
การณ์นั้นๆ กับสิ่งหรือเหตุการณ์อื่นๆ ในบริบท
เดียวกัน แนวความคิดว่าด้วยบริบทนี้ สามารถ
เข้าใจได้ง่ายๆ เมื่อเรานึกถึงการเล่นภาพต่อ (jig-
saw) ชิ้นของภาพต่อแต่ละชิ้นนั้นยากที่จะเดาได้
ว่าเป็นรูปอะไร การคาดเดาของเรานั้น มักจะ
พลาดเมื่อเราเห็นชิ้นภาพต่อชิ้นเดียว
แต่เมื่อเราพยายามนึกว่า มันเป็นเพียงชิ้นส่วน
หนึ่งของภาพต่อรวมทั้งหมดที่เราซื้อมา ซึ่งเป็น
รูปมนุษย์ผู้ชายยืนตรงไม่สวมเสื้อผ้า มีร่างกาย
สมส่วน มีข้างหลังหรือ background เป็นสีขา
วเรียบ ภาพต่อแต่ละชิ้นนั้นจึงถูกสลับนิชฐานได้ลวง
หน้าว่าเป็นส่วนประกอบของมนุษย์ผู้ชายดังกล่าว

แน่นอนที่แต่ละภาพแต่ละชิ้นจะไม่มี ความหมาย หรือเข้าใจได้โดยปราศจาก “บริบท” ของภาพ มนุษย์ผู้ชายทั้งรูป ภาพต่อบางชิ้นนั้นคือส่วน ของบริเวณผิวหนังตรงแขนบ้าง หรือตรงขาบ้าง ชิ้นส่วนย่อยๆ จึงมีค่ามีความหมายและเข้าใจได้ ขึ้นมา เมื่อถูกนำมาวางในที่ของมัน และเมื่อใด ชิ้นส่วนถูกยึดเหยียดลงไปในที่ที่ไม่ใช่บริบทของมัน แล้ว ความหมายของมันอาจจะไม่ถูกต้องผิดเพี้ยนหรือถึงขนาดไร้ความหมายหรือเข้าใจไม่ได้เลย ขอให้พิจารณารูปดังต่อไปนี้เป็นต้น เมื่อนำไปวาง ในบริบทที่ผิดที่ของมัน ความหมายก็เปลี่ยนไป ตามบริบท

รูปที่เห็นข้างบนนี้ ไม่สามารถบอกได้แน่ชัดว่าเป็นรูปอะไร เมื่อปราศจากบริบทที่สุดแล้ว แต่ละคนที่เห็นจะมักเดาไปต่างๆ นา (เข้าทำนอง open text ในแนวความคิดของ deconstructionism เรื่อง undecidability) แต่ถ้าเรานำไปวางไว้ในบริบทของมัน เราก็จะรู้ทันทีว่ามันเป็นรูปหน้า การ์ตูนของวัว

แต่ถ้าเรานำไปใส่อีกบริบทหนึ่งแม้ว่าเราจะ สวมใส่ได้พอดี แต่ไม่ใช่บริบทของมันตามที่มันเคย อยู่ตามความตั้งใจ (intention) ของผู้วาดการ์ตูน และผู้ถอดเอาเฉพาะส่วนดังกล่าวมาเช่น

ก็จะกลายเป็นส่วนลำตัวของรูปการ์ตูน หญิงสาวยืนไปอยู่

ในการทำงานเดียวกัน การพิจารณาศึกษา ข้อมูล เพื่อสร้างงานทางประวัติศาสตร์ก็จำเป็นต้อง พิจารณา เอกสารหรือหลักฐานต่างๆ โดยคำนึงถึง ความสำคัญของบริบทของมันเป็นหลัก การยก ตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบให้เข้าใจแนวความคิด เรื่องบริบท (context) โดยกล่าวถึงภาพต่อ (jigsaw) หรือรูปการ์ตูนนั้น ดูจะเป็นรูปธรรมตัวอย่าง ง่ายๆ และมีขอบเขตหรือกรอบกำหนดสิ่งที่เรียกว่า บริบท แต่ในการศึกษาประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต ล้วนแต่เป็นเรื่องของ นามธรรมและความมืด ทั้งนี้เนื่องจากเหตุการณ์ ได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงไปแล้ว สิ่งที่หลงเหลืออยู่ อาจจะเป็นเอกสาร (text) ต่างๆ ที่นักประวัติศาสตร์จำเป็นต้องจินตนาการและพยายามมองอย่าง รวบรวมสร้างเป็นภาพรวมขึ้นมาจากข้อความ- ข้อมูล-เอกสารต่างๆ

แนวความคิดเรื่องบริบททางประวัติศาสตร์ (historical context) นี้ดูจะมีเหตุผลน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะเมื่อนำงานศึกษาทางมานุษยวิทยา มาร่วมพิจารณา ทั้งนี้เนื่องจากมานุษยวิทยาเป็น การศึกษาประวัติของมนุษย์โดยไม่คำนึงถึงว่าจะ

ต้องเป็นอดีตแต่เป็นสังคมมนุษย์ในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะดำเนินชีวิตแบบบรรพกาลหรือไม่ (สังคมวิทยาเป็นการศึกษาประวัติของมนุษย์ในยุคสมัยใหม่เป็นส่วนใหญ่นักจะกล่าวอย่างหลวมๆ) นักมานุษยวิทยาได้ศึกษาชนกลุ่มน้อย ชนเผ่าต่างๆ และสามารถพิสูจน์แนวความคิดเรื่องบริบทได้เป็นอย่างดี เช่น ถ้าเราจะเข้าใจชาวอินเดียนแดงว่าทำไมถึงเย็นชาและดูค่อนข้างเก็บอารมณ์ เราก็จำเป็นที่จะต้องเข้าใจบริบทของชาวอินเดียนแดงเผ่า นั้นว่า เหตุผลหรือโครงสร้างทางสังคมของชาวอินเดียนแดงเผ่า นั้นเป็นอย่างไร ถ้าเราพิจารณาชาวอินเดียนแดงจากแง่มุมของเราเอง เราก็คงไม่อาจจะเข้าใจหรือต่างฝ่ายต่างมองซึ่งกันและกันในแง่ลบจากเหตุผลเดียวกัน นักประวัติศาสตร์ก็จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงบริบทในแต่ละยุคหรือกล่าวง่าย ๆ คือ จะต้องเข้าใจสังคมต่างๆ ไปในอดีตช่วงที่เราศึกษา ก่อน เขาถึงจะสามารถตีความเข้าใจประเด็นที่เขาศึกษานั้นได้ถูกต้อง อย่างเช่นที่มีผู้อ้างว่า ศิลปินกรีกบางหลักนั้นเมื่อพิจารณาจากบริบทรวมของหลักอื่นแล้ว ไม่น่าที่จะอยู่ร่วมสมัยกับหลักอื่นๆ เหล่านั้นได้ นี่ก็เป็นตัวอย่างของการใช้บริบทเป็นเกณฑ์ซึ่งส่งผลให้ความเชื่อที่ว่าศิลปินกรีกหลักนั้นเป็นศิลปินกรีกสมัยสุโขทัย เป็นความเชื่อที่ anachronistic ไป หรือในประวัติศาสตร์ตะวันตก ชาวตะวันตกตั้งแต่สมัยเรอเนซองส์ เป็นต้นมามากจะยกย่องอารยธรรมกรีกว่าเป็นต้นกำเนิดอารยธรรมตะวันตก แต่สิ่งที่เรียกว่าอารยธรรมกรีกหรือคลาสสิกนั้น เมื่อพิจารณาจากบริบทสมัยกรีกโบราณนั้น ก็เป็นเพียงวัฒนธรรมหรือวิถีดำเนินชีวิต-ค่านิยมของชนชั้นสูงกลุ่มน้อยของกรีกเท่านั้น และถ้าพิจารณาในแง่มุมของบริบททางสังคมเศรษฐกิจก็จะเห็นได้ว่านักคิดคนสำคัญอย่างโสกราตีส-เพลโต-อริสโตเติล ล้วนแต่เป็นหัวหอกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกระแสความคิดหลักของกรีกสมัยนั้น (แม้ว่าโสกราตีสไม่ได้

เป็นชนชั้นสูงอย่างเพลโต แต่ความคิดของเขาก็จะถูกจัดว่าเป็นปฏิปักษ์ เข้าทำนองที่มาร์กซ (Marx) เป็นกฎมูฟแต่ก็กลับมีความคิดขัดแย้งเป็นปฏิปักษ์กับชนชั้นของตน) โดยมีความคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตย สนับสนุนแนวการปกครองโดยคนกลุ่มน้อยที่สุดและโดยที่แท้จริงแล้วคำ Classic ที่คนปัจจุบันทั่วไปขึ้นชมยกย่องปรัชญาความคิดคลาสสิก ก็หาว่าไม่ Classic นั้นมาจากคำว่า Classicus ที่หมายถึงชนชั้นสูง ทั้งๆ ที่คนปัจจุบันต่างยกย่องประชาธิปไตยและพลังของประชาชน แต่สิ่งที่เขาชื่นชมกลับเป็นค่านิยมของเพลโต อริสโตเติล อภิสิทธิ์ชนกลุ่มหนึ่งที่เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแล้วเป็นชนชั้นที่เสวยสุขอยู่ได้โดยกดขี่เอาเปรียบแรงงานของชนผู้ใช้แรงงาน หรือการยกย่องปรัชญาความคิดที่เพลโตสร้างขึ้น ก็ล้วนแต่เพื่อจะหม่อมเมาผู้คนให้หลงเชื่อในเรื่องอุดมคติเพื่อฝัน ล่องลอย เข้าใจไม่ได้โดยคนทั่วไป สงวนไว้แต่ผู้ฉลาดเท่านั้น อันได้แก่เพลโตและสานุศิษย์ที่เก่งฉกาจปราดเปรื่องเท่านั้นที่จะคิดค้นอะไรต่างๆ โดยอาศัยเวลาว่างไม่ต้องทำมาหากินด้วยตนเอง ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์โดยอาศัยบริบทของนักประวัติศาสตร์อย่าง Ellen Wood หรือ de St. Croix, L.B. Carter จึงได้เปิดเผยให้เห็นอีกภาพอันแท้จริงทางประวัติศาสตร์ของโสกราตีส เพลโต อริสโตเติล ทำให้ความคิดกระแสหลักที่ยกย่องกลุ่มนักคิดชาวกรีกนี้เสื่อมสลายลง พร้อมๆ กับที่ได้สร้างให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในทำนองลอบคราบเมธีชาวกรีกหรือสังคมกรีกโบราณเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย โดยอาศัยการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์เชิงบริบททางเศรษฐกิจการเมือง มีการยกย่องวีรบุรุษที่ถูกหลงลืม พยายามที่จะรื้อภาพประวัติศาสตร์เสียให้ถูกต้อง และแม้แต่การที่จะแก้ต่างให้มวลชนชาวเอเธนส์ที่พิพากษาโสกราตีส (ในงานชิ้นล่าสุดก่อนถึงแก่กรรมของ I.F. Stone เมื่อสองปีที่ผ่านมา)

การศึกษาประวัติศาสตร์โดยยึดแนวความคิดเรื่องบริบทเป็นสำคัญได้ทำลายความเป็นอมตะ(philosophia perennis) หรือลักษณะสัจธรรมของปรัชญาความคิดของเมธีต่างๆ ในอดีตไม่ว่าจะเป็นเพลโต ชงจื้อ หรือพระพุทธเจ้า ปรัชญาความคิด-การมองปัญหา-การแก้ไขปัญหาของปราชญ์หรือศาสดาถูกจำกัดขอบเขตให้อยู่ภายใต้กาลเวลาและสถานที่ หรือบริบททางสังคมของนักคิดเหล่านั้นนั่นเอง และด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เน้นเรื่องบริบทได้ก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะ-จำกัด-เอกเทศของเหตุการณ์เรื่องราวในอดีต (individuality - particularity จาก historicity) ขณะเดียวกันได้ปฏิเสธลักษณะสากลและเหนือกาลเวลาสถานที่ (universality and transcendence)

วิชาประวัติศาสตร์ดูเหมือนจะก้าวมาสู่จุดสุดยอดของความเป็นประวัติศาสตร์ นั่นคือการเน้นคุณลักษณะพิเศษของความเป็นประวัติศาสตร์อย่างสูงสุด (historicity) ที่มีอำนาจในการบั่นทอนจำกัดสรรพสิ่งต่างๆ อันตรงข้ามกับปรัชญา หรือวิทยาศาสตร์ที่มักจะพยายามเป็นสากลและการอยู่เหนือกาลเวลา-สถานที่ ทั้งนี้บริบทได้นำพาสรรพสิ่งทั้งหลายให้มาอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของกาลเวลา-สถานที่ และคงจะปฏิเสธอำนาจของบริบทไม่ได้ เนื่องจากเราไม่เคยพบสิ่งใดที่อยู่ลอยๆ โดยปราศจากบริบทเลย และเมื่อ historicism No. 2 ได้ก้าวเข้ามาในการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ก็ได้ยึดยึดความจำกัด(historicity) ให้กับสิ่งเหล่านั้น เมื่อเราใส่คำว่า history of ลงข้างหน้าสิ่งที่เราศึกษา เช่น history of science, history of philosophy, history of reason (ทำลาย reason แต่ก็กลับสร้าง Reason of history ขึ้นมา)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะจริงอยู่ที่สรรพสิ่งไม่สามารถดำรงอยู่ได้ลำพังโดยปราศจากบริบท แต่ปัญหาคือขอบเขตของบริบทนั้นอยู่ตรงไหน?

และใครเป็นผู้กำหนด?

ปัญหา “บริบท”

ปัญหาสำคัญของบริบทคือ เรื่องขอบเขตพรมแดนของบริบทเราจะสามารถมองเห็นปัญหาเรื่องขอบเขตของบริบทได้ชัดเจน เมื่อเรานึกย้อนไปถึงตัวอย่างของการเล่นภาพต่อ (jigsaw) เราได้กล่าวว่า การที่จะเข้าใจความหมายหรือรู้ว่ชิ้นส่วนเล็กๆ แต่ละชิ้นนั้นเป็นอะไรก็ตามเมื่อเราวางลงไป ในที่ของมันในบริบทของมัน นั่นคือ รูปภาพมนุษย์ผู้ชายยืนเปลือยกายมีสีขาวเป็นพื้นข้างหลัง แต่ภาพต่อของเรานั้นมี กรอบ ซึ่งเป็นตัวกำหนดบริบทของรูปภาพดังกล่าว ทำให้เรากำหนดขอบเขตความคิดของเราในเรื่องชิ้นส่วนเล็กๆ กับภาพมนุษย์ที่อยู่ภายใต้กรอบของมันหรือพรมแดนของมัน

แต่เมื่อเราถามว่า ในการศึกษาประวัติศาสตร์หนึ่งๆ นั้น เราจะเอาอะไรมายึดพรมแดนของบริบทของเรื่องหรือเหตุการณ์ที่เราต้องการศึกษา การแบ่งประวัติศาสตร์ออกเป็นยุคต่างๆ นั้น แบ่งโดยคนสมัยใหม่ คนในอดีตมิได้รับรู้ว่าตนอยู่ในยุคนั้นยุคนี้ และช่วงที่คาบเกี่ยว เช่นปีที่สิ้นสุดกับปีที่เริ่มต้นยุคหนึ่งนั้น ผู้คนมีความรู้สึกแตกต่างกันที่เมื่อหมดปีเก่าขึ้นปีใหม่เลยหรือ?

หรือจะกล่าวต่อไปอีกว่า เราจะเอาอะไรมากำหนดหรือเลือกสรรวางขอบเขตเอกสาร (text) ที่เราจะนำมาศึกษาและประกอบเป็นบริบทขึ้นมา เพื่อนำเอาเรื่องที่เราศึกษามาวางลงในตำแหน่งของมันในบริบทของมัน ที่กล่าวถึงเอกสารหรือ text ก็เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น โดยคนส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นการศึกษาข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้อย่างเป็นระบบหรือไม่ก็ตาม แต่ข้อมูลเหล่านั้นเป็นข้อมูลที่กระจัดกระจายถูกเขียนขึ้นหรือบันทึกโดยบุคคลต่างๆ อาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไรก็ตาม กล่าวได้แน่นอนในระดับหนึ่งว่า

จุดเริ่มต้นของนักประวัติศาสตร์ในการศึกษาอดีต คือ texts และภาพที่ใช้เขียนบันทึก และปัญหาที่ คือเราจะขีดเส้นตีกรอบบริบทของเรื่องที่เราศึกษา อย่างไร?

เพื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจ เราอาจจะแบ่ง บริบทออกเป็น ๕ ประเภทดังนี้ คือ microcontext, correlative context, macrocontext, metacontext, universal หรือ meta-metacontext (เกณฑ์ การแบ่งจาก Ben-Ami Scharfstein ใน *The Dilemma of Context*)

Microcontext คือบริบทในระดับย่อยที่สุด นั่นคือ การพิจารณาบริบทในด้านการใช้ภาษา-คำ ต่างๆ แนวความคิดที่ใช้นั้นรวมหมายถึง บริบท ส่วนตัวของตัวบุคคลผู้เขียนด้วย (personal context) บุคคลแต่ละคนนั้นก็ถือว่า มีปัจเจกภาพที่ ถ่ายทอดมาในวิธีการใช้ภาษาของเขาด้วย แต่ละคน ก็มีรูปแบบ (style) การเขียนแตกต่างกัน ซึ่งจำต้อง อาศัยเทคนิคพิเศษในการศึกษา เช่น ใน text โบราณ มีการพิจารณาการใช้ไวยากรณ์การใช้คำต่างๆ เพื่อ ดูว่างานเขียนชิ้นใดเป็นของใครคนหนึ่งแน่นอน หรือไม่ เช่น งานของเพลโต ต้องใช้ stylosmetric มาตรวจสอบ บริบทของภาษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นใน การตรวจสอบข้อมูลว่าเป็นของผู้เขียนคนใดคนหนึ่ง และใช้การที่จะเข้าใจประโยคที่สำคัญๆ หรือบทที่ สำคัญๆ ภายใต้อันบริบทของงานเขียนทั้งหมดของผู้ เขียนแต่ละคน microcontext นี้ ถ้าจะพิจารณากันจริงๆ สามารถไล่ลงไปถึงบริบทของตัวบุคคลในเรื่องของอวัยวะร่างกาย เซล ระบบประสาทที่ แต่ละคนมีแตกต่างกัน และการปะทะสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อม อันก่อให้เกิดการแสดงออกทาง พฤติกรรมและความคิดที่แตกต่างกัน ใน genetic level แม้จะมีความสำคัญ แต่ก็ดูจะเป็นที่เกินความสามารถในการศึกษาในระดับนี้ได้

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของ micro-context นั้น เป็นสิ่งที่ปฏิเสธหรือมองข้ามไม่ได้

ทั้งนี้ในการศึกษางานของใครก็ตาม ความตั้งใจ (intention) ของผู้บันทึกข้อมูลหรือนักเขียนเป็น สิ่งที่สำคัญ มิฉะนั้นความเข้าใจหรือการตีความ อาจจะไม่คลาดเคลื่อนได้ โดยเฉพาะการศึกษาประวัติศาสตร์ ความคิด เพราะนักคิดทุกคนไม่ได้จะ เพียงมีลักษณะของความสนใจที่ต่างกัน แต่มี ลักษณะเฉพาะของการใช้ศัพท์ สำนวน และความ สัมพันธ์ของคำต่างๆ Bergson ถึงกับกล่าวว่ามีผู้ใดจะตีความงานของนักคิดได้ถูกต้อง ถ้า เขาไม่อ่านออกเสียงงานเขียนของนักคิดนั้น การ อ่านออกเสียงในทัศนะของ Bergson จะช่วยให้ ผู้ตีความเห็นการเน้นหรือการให้ความสำคัญใน คำหรือประโยคใดๆ ได้ ซึ่ง Wittgenstein มี ทัศนะคล้ายกับ Bergson ในเรื่องการเน้นหรือ จังหวะทำนองของการพูดของคนแต่ละคน (melody) แม้ว่าทัศนะของ Bergson และ Wittgenstein จะ มีเหตุผลและใช้ได้กับการพูดมากกว่าการเขียน (การบันทึกคำพูดลงเป็นคำเขียน) แต่งานเขียนเอง ก็มีลักษณะพิเศษ ในทำนองเดียวกัน ถ้าเรา พิจารณาเรื่องการใช้ metaphor, simile วิธีการ หลบความหมายโดยกล่าวตรงกันข้าม (irony) หรือ satire หรือแม้กระทั่งการยกเว้นการกล่าวถึงเรื่อง บางเรื่องที่ควรจะกล่าว ก็เป็นเทคนิคในการเขียน ที่สำคัญที่ถือได้ว่า จะเข้าใจได้ก็โดยพิจารณาภายใต้ บริบทของวิชาการ (style) หรือจุดมุ่งหมาย (intention) ของนักเขียนนั้นๆ

Correlative context บริบทประเภทนี้ คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลหรืองานที่เราต้องการศึกษา เช่น การศึกษาสงครามเก้าทัพ เราได้ค้นคว้าอาศัย ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่กรมพระยาดำรงฯ ทรง นิพนธ์ไว้ พระนิพนธ์ของกรมพระยาดำรงฯ ถือว่า เป็น correlative context ที่เกี่ยวข้องกับบริบทจริง คือ สงครามเก้าทัพรัตนโกสินทร์ (หรือถ้ำรัตน โกสินทร์จะมีอายุยืนนานอีกหมื่นปีช่วงตั้งแต่รัชกาล ที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๑๕ เป็นอย่างน้อยจะต้องถูก

เรียกว่าเป็นยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น) หรือการศึกษา
งานของ ก.ศ.ร. กุหลาบ เราอาจเห็นว่า correlative
context ได้แก่ งานของ ศจ.ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช
หรือนักวิชาการท่านอื่นๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับ ก.ศ.ร.
กุหลาบ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วบริบทหลักของเราคือ
บริบทของงานของ ก.ศ.ร. กุหลาบ แต่เราก็ต้อง
คำนึงถึงงานวิชาการที่เกี่ยวข้องที่เรานำมาพิจารณา
ประกอบ เช่น บริบทของกรมพระยาดำรงฯ บริบท
ของชัยอนันต์ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านั้นถือได้ว่า
เป็นบริบทในงานของเราด้วยเช่นกัน สิ่งที่มีมองข้าม
ไม่ได้คือ เมื่อมีการตีความหรือการเขียนประวัติ
ศาสตร์เกิดขึ้น งานชิ้นนั้นย่อมอยู่ภายใต้บริบท
ของมันเอง ดังนั้น การปะทะสัมพันธ์กันของ
บริบทกับบริบทจึงเกิดขึ้น และด้วยเหตุนี้การศึกษา
งานประวัติศาสตร์หลายๆ เรื่องจึงเป็นการตีความ
ข้อสันนิษฐานหลายครั้งหลายครา และเมื่อตก
มาถึงมือเราก็เป็นการผสมผสานของบริบทหลาย
ยุคหลายสมัย แม้ว่าจะงานดังกล่าวจะพูดเรื่องเดียวกัน
แต่ก็ต้องพึงสำเหนียกถึง correlative context ไว้
เป็นสำคัญ

macrocontext ในขณะที่ microcontext
ที่เราได้กล่าวไปแล้วเกี่ยวข้องกับลักษณะที่เป็น
personal หรือ subpersonal แต่สำหรับ macro-
context เป็นบริบทที่เกี่ยวกับเรื่องที่ยาวไกล
ครอบคลุม และมีลักษณะ impersonal ได้แก่
สภาพทางสังคมวัฒนธรรม หรือการถกเถียง
ระหว่างค่ายความคิด (schools of thought) เช่น
การศึกษางานปรัชญา หรือประวัติศาสตร์ของ
เอเธนส์ เราก็จำเป็นต้องพิจารณาบริบททางสังคม
เศรษฐกิจการเมืองของชีวิตคนกรีกโบราณ หรือ
การศึกษาปรัชญาจีนในบริบทของราชวงศ์โจว
หรือการศึกษาความคิดเรอเนซองส์ ในบริบท
ฟลอเรนซ์ (Florentine context) หรือการศึกษา
ความคิดทางการเมืองของ ปรีดี พนมยงค์ ก็จำ
ต้องอาศัยการศึกษาบริบทของช่วงรัชกาลที่ ๕-๘

เป็นต้น

metacontext บริบทดังกล่าวนี้จะเข้าใจได้
เมื่อเราพิจารณาถึงวิธีการตั้งคำถามของนักคิดใน
อดีตหรือวิธีการมองปัญหาของผู้บันทึกประวัติ
ศาสตร์ ตลอดจนแนวทางการแก้หรือตอบคำถาม
ที่ได้ถูกตั้งขึ้นมา เช่น ลักษณะเฉพาะของการตั้ง
คำถาม-คำตอบของปรัชญากรีกหรือของคนกรีก
โดยทั่วไป หรือลักษณะของจีน ของอินเดีย หรือ
เมื่อนำกรีก อินเดีย จีน มาเปรียบเทียบ พบลักษณะ
ร่วมที่จะเข้าอยู่ภายใต้ metacontext นี้ บริบทดัง
กล่าวนี้อาจครอบคลุมกว้างขวางทั้งทางเวลา-สถานที่
กว่า macrocontext การศึกษากระบวนการพัฒนา
การทางภาษาของวัฒนธรรมหนึ่ง เพื่อเข้าใจวิถี
รูปแบบของวัฒนธรรมนั้นก็จัดอยู่ในการศึกษาแบบ
metacontext

meta-metacontext บริบทประเภทสุดท้าย
คือ บริบทสากล ที่พยายามนำเอาบริบททั้งหมด
ที่ได้กล่าวไปข้างต้นเข้ามารวมกันขึ้น เพื่อสร้าง
ความเข้าใจให้เห็นลักษณะความเป็นสากลทาง
ความคิดของ text หนึ่งๆ ความเป็นไปได้ของ
บริบทสากลนี้เป็นเพียงความใฝ่ฝันของนักวิชาการ
เท่านั้น ผู้ที่พยายามจะสร้าง meta-metacontext
ได้แก่ Durkheim, Marx, Weber, Alfred Kroeber,
Oswald Spengler และในระดับที่เป็นนามธรรม
สูงของการมองแบบบริบทสากลที่ออกมาในรูปแบบ
ของอภิปรัชญาได้แก่ Hegel ซึ่งได้สร้างรูปแบบ
บริบทที่มีความเป็นสากลมากกว่าคนอื่น ๆ

จากคำอธิบายของแต่ละบริบททั้งห้าบริบท
เราพอที่จะเห็นว่าแม้จะมีการแจกแจงบริบทออก
เป็นระดับต่างๆ แต่ในความเป็นจริง บริบททั้งห้า
ไม่สามารถแยกออกจากกันได้เลยเพราะโดยแท้จริง
บริบททั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับกันและกัน บริบท
สากลประกอบด้วยบริบทย่อยๆ ขณะเดียวกัน
บริบทที่ใหญ่กว่าก็มีอิทธิพลในการกำหนดบริบท
ที่เล็กกว่าเช่นเดียวกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นมีมากมาย

ข้อหนึ่ง ได้แก่ เราจะเริ่มต้นที่บริบทใด สมมุติถ้าเริ่มที่ microcontext เรื่องรูปแบบการเขียน-ภาษา ความตั้งใจจุดมุ่งหมายของผู้บันทึก เราก็จะพบว่าแท้จริงแล้วจะสามารถเข้าใจ microcontext ได้ก็ต่อเมื่อเราเข้าใจ macrocontext หรือ correlative context ทั้งนี้จากเหตุผลของการเล่นภาพต่อที่เราเคยกล่าวไว้แล้ว และถ้าเราจะเริ่มจาก meta-metacontext ก็ย่อมจะเป็นไปไม่ได้ ถ้าปราศจากความรู้อันในระดับ microcontext หรือ metacontext เราจึงไม่สามารถมีภาพรวมของ context ก่อนที่เราจะลงมือวางงานที่เราศึกษาลงไปใน context ของมัน เฉากเช่นภาพต่อที่เราจะมีตัวอย่างภาพที่สมบูรณ์มาให้ก่อนแล้ว ปัญหาจึงเป็นลักษณะวงกลมที่เราไม่รู้จะเริ่มตรงไหน เป็นปัญหาไก่กับไข่ อะไรเกิดก่อนกัน เราไม่รู้จะจำกัดขอบเขตของบริบทของงานที่เราศึกษาได้อย่างไร และโดยแท้จริงแล้ว สิ่งที่เราจะนำมาสร้างเป็น context ก็ล้วนแต่เป็นเอกสารหรือหลักฐานบางอย่างเท่านั้น สิ่งต่างๆ ที่ประกอบเป็นบริบทจริงๆ ในยุคนั้นๆ ได้ถูกแปรรูปหรือถ่ายทอดมาเป็นตัวหนังสือภายใต้บริบทระดับ microcontext ของผู้บันทึกแต่ละคน ดังนั้น เราต้องศึกษาบริบทของแต่ละคนผู้บันทึกเอกสารนั้นๆ ซึ่งถ้าจะกล่าวไปแล้ว ความเป็นไปได้มีน้อยมากกับงานที่ยากเย็นและมหาศาลเช่นนั้น แม้จะเริ่มตั้งแต่ระดับเล็กที่สุดก็ตาม

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเราสมมุติว่า การศึกษาประวัติศาสตร์แบบบริบทเป็นไปในทุกระดับ แต่เราจะแก้ปัญหาข้อจำกัดทางบริบทของตัวเองได้อย่างไร เพราะถ้าอดีตมีบริบทของมันและสรรพสิ่งทั้งหลายตกอยู่ในบริบทของมัน ตัวเราซึ่งอยู่ในปัจจุบันก็ถูกจำกัดภายใต้บริบททางความคิด-ประสบการณ์ของปัจจุบันด้วย สิ่งทั้งหลายที่เรามองหรือเข้าใจเป็นผลผลิตภายใต้บริบทปัจจุบันทั้งสิ้น การมองประวัติศาสตร์ด้วยกรอบทฤษฎีของปัจจุบัน เช่น ทฤษฎีชนชั้น

ทฤษฎีโครงสร้าง ฯลฯ ก็ล้วนแต่เป็นการเอาบริบทปัจจุบันไปมองบริบทอดีต ซึ่งนับว่าเป็น anachronism ดังนั้นการอ้างความเข้าใจ-การเข้าถึงถึงความรู้ในบริบทในอดีต ก็เป็นเพียงการเขียนประวัติศาสตร์-เรื่องราวของปัจจุบันเท่านั้น

มาถึงจุดนี้ เราก้าวกลับมาถึง historicism No.2 ที่เป็นผู้ให้กำเนิดการศึกษาแบบ context สิ่งนี้ R.G. Collingwood และผู้สนับสนุนความคิด historicism No.2 อ้างก็คือ คุณสมบัตพิเศษหรือพิเศษในการนึกคิดจินตนาการจากข้อมูล (texts) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ จนทำให้เกิดสภาพจิตใจความคิดเหมือนคนในอดีต สามารถย้อนกลับไปรู้สึกหรือเข้าใจเหมือนที่คนในอดีตประสบได้ และคุณสมบัตดังกล่าวนี้ ก็เป็นคุณสมบัตที่ไม่สามารถสร้างขึ้นได้จากการเรียนรู้เท่านั้น ยังต้องเป็นคุณสมบัตพิเศษเฉพาะตัวของนักประวัติศาสตร์ที่จะย้อนอดีตหรือเข้าทำนองผู้มีญาณพิเศษที่ย้อนกาลเวลากลับไปสู่อดีตได้นั่นเองและไม่มีใครอื่นสามารถจะประกันในความรู้ของนักประวัติศาสตร์ผู้วิเศษเหล่านี้ได้ว่า ประวัติศาสตร์ที่เขาสร้างขึ้นเป็นภาพที่แท้จริงของอดีต มีแต่ตัวนักประวัติศาสตร์เหล่านี้เท่านั้นที่อ้างถึงความถูกต้องในเหตุผลของระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ของเขานำมาซึ่งผลงานที่ถูกต้อง และไม่นำประหลาดใจเลยว่า ผลงานของนักประวัติศาสตร์เหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะปลอดจากความขัดแย้งซึ่งกันและกัน ทั้งนี้แต่ละคนก็ตกอยู่ในบริบทของตนโดยที่เขาเหล่านั้นเน้นศึกษาบริบทของบุคคลอื่น ๆ และสิ่งต่างๆ ในกาลเวลาที่ต่างไป โดยลืมนึกถึงบริบทที่ครอบจำกัดตัวเขาเองในปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์ ได้นำเรามาถึงปัจจุบัน ที่พบว่าประวัติศาสตร์ได้พัฒนามาถึงจุดสูงสุดของประวัติศาสตร์ คือ การให้ความสำคัญของประวัติศาสตร์อย่างสูงสุด และขณะเดียวกันก็ได้ทำลายความเป็นไปได้ของวิชา

ประวัติศาสตร์เองด้วย ได้จำกัดประวัติศาสตร์ให้เหลือเพียงประวัติศาสตร์ของปัจจุบันเท่านั้น อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของความคิดเรื่องบริบทก็ทำให้นักประวัติศาสตร์หันมาจับประเด็นปลีกย่อยงานประวัติศาสตร์จึงมีหลากหลายแจกแจงลงไป โดยมีความหวังจะรวมให้เกิดภาพรวมที่สมบูรณ์เปรียบเสมือนการต่อชิ้นส่วนของภาพต่อที่ผู้ต่อก็ไม่ว่าจะเป็นรูปเป็นร่างอะไรขึ้นมา ดูจะเป็นความพยายามสุดสาหัสอย่างยิ่ง และขณะเดียวกันก็ดูจะปฏิเสธไม่ได้ว่า โดยมากผู้ต่อภาพนั้นมักจะมีภาพรวมอยู่ในความคิดของตนไว้ก่อนแล้ว และภาพรวมดังกล่าวก็เป็นผลผลิตของความคิดปัจจุบันที่พยายามจะยึดเยียดให้กับอดีตว่าควรจะเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ Marxism เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน

จากทางตันทางทฤษฎีความรู้และระเบียบวิธีคิดทางประวัติศาสตร์ได้ก่อให้เกิดความล้มสลายของความรู้ที่เป็นระบบ ทางเดินต่อไปของความรู้ที่ถูกเสนอขึ้นในการมองประวัติศาสตร์ ก็คือการมองประวัติศาสตร์ของปัจจุบันที่แตกแยก (fragmented) และดูจะเป็นความเป็นไปได้ที่เป็นไปได้แล้ว และ/หรือควรจะเป็น และนี่ก็เป็นส่วนหนึ่งของการมองประวัติศาสตร์จากสายตา (วิเศษ) ของพวก postmodernist ขณะเดียวกันประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์จากสายตา (วิเศษ) ของ Marxists ทั้งหลายก็คงพยายามมองอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต โดยใช้ meta-metacontext ในรูปของวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ โดยอธิบายว่าปัจจุบันก็เป็นพัฒนาการที่ต่อเนื่องมาจากอดีตที่นำมาสู่ขั้นตอน (ปลาย) ของทุนนิยม (late capitalism) และอธิบายงานประวัติศาสตร์ที่ถูกละเลย

แจกแจงออกว่าเป็นผลของการแบ่งงานกันทำ (division of labour) ที่เกิดขึ้นในโรงงานผลิตซ้ำทางปัญญาความรู้ในมหาวิทยาลัย (reproduction of intellectual-cultural capital, ideology and Knowledge) และผู้ใช้แรงงานทางปัญญานี้ก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของทุนนิยมไม่ต่างกับผู้ใช้แรงงานอื่นๆ ที่ต่างก็พบกับความแปลกแยก (alienation)

ประวัติศาสตร์แห่งประวัติศาสตร์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของมนุษย์ที่จะรู้เห็นเข้าใจเรื่องราวของมนุษย์ในกาลเวลา ไม่ว่าจะมีความพยายามตั้งแต่เริ่มแรกของ Herodotus หรือ Thucydides มาจนถึงปรัชญาประวัติศาสตร์ของ Kant, historicism ของ Ranke หรือของ Collingwood และพวกบริบทนิยม (contextualism) หรือแม้แต่ล่าสุดในแบบของ postmodernism ที่อาจมองได้ว่าเป็นการเดินทางที่ไร้ทิศทาง อันหมายถึงการเดินทางแบบผจญภัย (adventurism) หรือจะถูกมองว่าเป็นภาวะสิ้นศรัทธาก็ตาม ต่างเป็นความพยายามที่จะกระทำในสิ่งที่เหนือธรรมชาติมนุษย์ ถ้าธรรมชาติมนุษย์มีขีดจำกัดเพียงแค่นี้ แต่ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่จริงจังและรู้ตัว ก็เป็นความพยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติของตัวมนุษย์หรือชี้ให้เห็นธรรมชาติมนุษย์ที่แท้ว่าไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเท่าที่เข้าใจอยู่ แต่ความพยายามนี้ ไม่มีความแน่นอนว่าจะสำเร็จหรือไม่และเมื่อไร^๗ ก็คงต้องปล่อยกันและดูกันไป ตามทางของใครของมันว่ามนุษย์ชาติจะเจริญก้าวหน้ากันไปถึงไหน และความเจริญก้าวหน้านั้นวัดกันด้วยอะไร แต่ถ้าเป็นการกระทำที่ลืมหวนมอง

^๗ นักประวัติศาสตร์ไทยบางท่านรู้ตัวดีว่า เขากำลังวิ่งไล่ไขว่คว้าสิ่งที่ไม่แน่นอน โดยเขาเปรียบว่าสิ่งที่มนุษย์ค้นหาอยู่อาจเป็นเพียง เงาของความจริง ดุจดังที่เพลโตได้ไขว่คว้าเรื่องคนในถ้ำ แต่นักประวัติศาสตร์ผู้นี้ก็ยืนยันว่า มิใช่การไล่หาเงาของความจริงหรือที่ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติเป็นผลตามมา ดู นิธิ เอียวศรีวงศ์ ตอนสุดท้ายของ “ข้อคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์” ใน *ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย*, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ สุชาติ สวัสดิ์ศรี บก. ๒๕๑๔

ถึงข้อจำกัดของธรรมชาติของตัวเองแล้ว ประวัติศาสตร์แห่งประวัติศาสตร์ก็อาจจะช่วยให้หวนกลับมานึกถึงข้อจำกัดของมนุษย์ได้ แต่ปัญหาสำคัญอยู่ตรงที่ธรรมชาติมนุษย์คืออะไรมนุษย์มีธรรมชาติหรือไม่ หรือมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาประวัติศาสตร์

ความอยากรู้อย่างไรต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องราวของมนุษย์เองนั้น ได้ปรากฏออกมาในรูปโหราพยากรณ์บ้าง ประวัติศาสตร์บ้าง แม้โหราพยากรณ์จะถูกมองว่าเป็นเรื่อง myth โดยแยกออกจาก logos ตั้งแต่สมัยกรีก ก็ยังคงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอยู่จนทุกวันนี้ สำหรับประวัติศาสตร์ที่อ้างสถานะของความเป็นเหตุเป็นผลแห่งศาสตร์ (logos) ก็ได้คลี่คลายให้เห็นแล้วว่า ไม่ได้มีสถานะพิเศษเหนือกว่าโหราพยากรณ์แต่อย่างใด นอกเสียว่าผู้คนยังจะคงติดอยู่กับ myth ของประวัติศาสตร์อยู่ โหราจารย์ในสมัยกรีกอ้างว่าตนมีตาวิเศษรู้เห็นเหตุการณ์ก็โดยอิงอำนาจเหนือมนุษย์ของเทพเจ้านักประวัติศาสตร์พยายามที่จะมีตาวิเศษอันนี้ด้วยพลังอำนาจของความรู้ของมนุษย์เอง และเท่าที่ผ่านมาก็ได้พิสูจน์ถึงความปราชัยของความสามารถดังกล่าว มนุษย์ไม่สามารถมีตาวิเศษที่จะรู้เห็นเข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กันหลายๆ แห่ง และเหตุการณ์ในกาลเวลาต่างๆ ไม่สามารถจะเข้าไปอยู่ในใจของคนอื่นเพื่อที่จะรู้ intention หรือความนึกคิดของคนอื่นได้อย่างเต็มที่เทพ Athene สามารถรู้จักจิตใจของ Odysseus และ Ajax ได้ ในเวลาเดียวกัน มนุษย์ไม่สามารถย้อนอดีตไปรู้เรื่องอดีต ไม่สามารถก้าวไปสู่อนาคตเพื่อรู้อนาคตและไม่สามารถรู้กฎประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติได้

ชาวกรีกโบราณอาจจะจะมีเหตุผลของเขาที่อ้างอำนาจของเทพเจ้าในการเข้าถึงความรู้ อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต ดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามก็ดูเหมือนว่า บริบทขององค์ความรู้ในปัจจุบันทำให้

เรายากที่จะหวนกลับไปเชื่อแบบชาวกรีกเหล่านั้นได้อีก แต่หนทางที่ยังเหลืออยู่สำหรับประวัติศาสตร์ก็คือ การเข้าใจประวัติศาสตร์ของตัวเอง ประวัติศาสตร์ของตัวเองเป็นสิ่งเดียวที่เราพอจะอ้างความชอบธรรมในการเป็นเจ้าของประสบการณ์เฉพาะของเรา การมองย้อนอดีตของประสบการณ์ของตัวเองและการประเมินปัจจุบันและอนาคตของตัวเอง เราสามารถจะค้นหา intention ของเรากับสภาวะจิตของเราได้ดีกว่าของคนอื่น และการก้าวมาถึงประวัติศาสตร์ของตัวเองนั้นก็ก็เป็นผลผลิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของตรรกของอำนาจของ “บริบท” เอง

โหราพยากรณ์-ประวัติศาสตร์ เป็นส่วนย่อยๆ ของแม่บทงานเขียนเก่าแก่ที่สุดของมนุษย์ นั่นคือ คัมภีร์ไบเบิล และแม่บทดังกล่าวนั้นก็คือ Genesis อันว่าด้วยกำเนิดและจุดหมายปลายทางของมนุษยชาติ อันครอบคลุมอดีต อนาคต และปัจจุบันของมนุษย์ (ไม่ใช่อดีต ปัจจุบัน อนาคต ขอให้สังเกตข้อแตกต่างตรงนี้ !) ข้อจำกัดและความอยากรู้อย่างไรของตัวเอง (know yourself- จาริตโบราณของกรีกที่ชาวกรีกพยายามหาความหมายความเข้าใจว่า gnōthi seauton นี้หมายความว่าอะไร ในคำพูดที่ให้ “มองตน” หรือ “รู้จักตัวเอง” อันนี้ : พัฒนาการของ concept นี้ในกรีก-โรมัน ดู Eliza Gregory Wilson, *Know thyself in Greek and Roman Literature*) ของมนุษย์นี้เองที่ทำให้วิธีเขียนของงานอย่าง Genesis ในไบเบิล - โหราศาสตร์และประวัติศาสตร์มีอิทธิพลและมีอำนาจต่อความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ และท่ามกลางการตีความ Genesis คำอธิบายเรื่องราวของมนุษย์ การให้คำพยากรณ์และคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลายนี้ หากงานของผู้ใดในยุคสมัยสามารถดึงดูดใจผู้คนให้เชื่อได้มากที่สุด ก็จะกลายเป็นลัทธิธรรมที่มีอำนาจขึ้นมาในตัวของมันเอง และด้วยเหตุนี้จึงปรากฏชัดเจน

ในความหมายของคำกล่าวที่ได้ปรากฏไว้ตอนต้นของข้อเขียนนี้ที่ว่า “อดีตกำหนดปัจจุบัน ปัจจุบันกำหนดอนาคต ผู้ใดกุมปัจจุบัน กำหนดอดีต - อนาคต”

แม้ข้อเขียนทั้งหมดนี้คือ เรื่องประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์ แต่ก็เป็นการเขียนประวัติศาสตร์ของตัวเองขึ้นมาภายใต้ข้อจำกัดของบริบททางภาษา-เอกสาร-ตำรา-ประสบการณ์ มิได้ประสงค์จะกุมปัจจุบันแต่อย่างใดประวัติศาสตร์ของตัวเองของผู้เขียนอาจจะเป็นเพียง myth หรือ logos หรือเป็นความพยายามที่จะมีตัววิเศษ ก็สุดแต่การตีความและข้อจำกัดทางบริบทของแต่ละท่านทั้งหลาย

“การศึกษาเรื่อง myth ก็เป็น myth ด้วย
A work on Myth is also a work of Myth”
Hans Blumenberg, *Works on Myth*.

บรรณานุกรม

- ผู้ที่สนใจในประเด็นความพยายามที่จะเปลี่ยนความรู้แบบ myth ไปสู่ความรู้แบบเหตุผล สามารถดูได้จาก G.E.R. Lloyd, *The Revolutions of Wisdom : Studies in the Claims and Practice of Ancient Greek Science* (U. of California Press, 1989, Chapter I : p. 11, 12 (เชิงอรรถที่ ๓๓) , 13 (เชิงอรรถที่ ๔๑), 17, 18 เรื่อง Divination and Fate p. 38 และเชิงอรรถที่ 120, pp. 40-43, pp. 46-47, 49 และ G.E.R. Lloyd อ้าง S.J. Tambiah ในกรณีเรื่องการเปลี่ยนผ่านความรู้ในสังคมไทยใน Chapter II, p. 53.

งานเขียนเช่นนี้ Lloyd ได้อิทธิพลจาก Thomas Kuhn เป็นพิเศษในการศึกษาสังคมกรีกโบราณ

- ผู้ที่สนใจประเด็นเรื่อง “บริบท(context)” โดยทั่วๆ ไปสามารถประหยัดเวลาได้ ถ้าดู *The Dilemma of Context* ของ Ben - Ami Scharfstein (New York U. Press, 1989) Scharfstein ได้พูดถึงอิทธิพลและจุดกำเนิดการศึกษาแบบ Context โดยกว้าง ครอบคลุมหลายสาขาวิชา และได้เสนอจุดแข็งและจุดอ่อนของความคิดเรื่อง “บริบท” พร้อมทั้งเสนอทางออกไว้ด้วยหรือดู “The Contextual Fallacy” ของเขาใน *Interpreting Across Boundaries* Gerald James Larson and Eliat Deutsch (Princeton, 1988) pp. 84-97

- ผู้ที่สนใจในประเด็นเรื่อง myth ภายใต้บริบทสมัยใหม่ ดูได้จาก Ernst Cassirer *Language and Myth* (Dover Publication, 1946) และจาก Hans Blumenberg *Works on Myth* (ที่ผู้เขียนได้ยกมาอ้างในตอนท้ายสุด) (MIT. Press, 1985)

- ผู้ที่สนใจในประเด็น postmodernity ดูได้จาก Perry Anderson, “Modernity and Revolution,” France Moretti, “The Spell of

Indecision” และ Fredric Jameson, “Cognitive Mapping” ทั้งสามบทความรวมอยู่ใน Cary Nesen and Lawrence Grossberg, *Marxism and the Interpretation of Culture*, (Macmillan, 1988) และดูตัวแทนความคิด postmodernism จาก Jean-Francois Lyotard, *The postmodern condition : A Report on Knowledge* (Manchester U. Press, 1979) และรวมบทความโดย Jonathan Arac, *Postmodern and Politics* (Manchester U. Press, 1986)

- ผู้ที่สนใจประเด็น Know Thyself ในแง่การตีความของบริบทนักคิดกรีกโบราณดูได้จาก Eliza Gregory Wilkins, “Know Thyself” in *Greek and Latin Literature* (Garland Publishing, 1979, สำหรับแง่มุมที่น่าสนใจควบคู่กับจุดยืนในบทความนี้ โปรดดู Michel Foucault “Technologies of the Self” และ “The Political Technology of Individuals” ใน *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault* โดย Luther H. Martin, Huck Gutman, Patrick H. Hulton (Tavistock Publications, 1988)